

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**PŘÍVLASTKOVÉ KONSTRUKCE, JEJICH FREKVENCE A
VYJADŘOVÁNÍ V KOMUNIKÁTECH ODBORNÉHO STYLU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Tereza Vicianová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Čj-Dě

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 31. března 2016

.....

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Janě Vaňkové za cenné připomínky, ochotu a čas, který mi věnovala při tvorbě této práce.

OBSAH

ÚVOD	2
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA DIPLOMOVÉ PRÁCE	4
1.1 Pojem styl.....	4
1.2 Stylistika jako vědecká disciplína	5
1.3 Funkční styly	6
1.3.1 Klasifikace funkčních stylů	7
1.4 Funkční styl odborný.....	7
1.4.1 Diferenciace stylu odborných jazykových projevů	8
1.4.1.1 Styl teoretický (vědecký).....	8
1.4.1.2 Styl prakticky odborný	9
1.4.1.3 Styl popularizační.....	9
1.4.1.4 Styl učební.....	10
1.4.1.5 Styl esejistický.....	10
1.4.2 Stylová norma odborných textů	10
1.4.2.1 Větná stavba	10
1.4.2.2 Slovní zásoba.....	13
1.4.2.3 Morfologická stránka	14
1.4.2.4 Spisovnost odborného vyjadřování	15
1.4.2.5 Kompozice	15
1.4.3 Slohové útvary odborné komunikace	17
1.5 Kondenzace	19
1.5.1 Přívlastkové konstrukce	19
1.5.1.1 Klasifikace přívlastkových konstrukcí	20
1.5.1.2 Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich složitost.....	22
2 METODY A CÍLE PRÁCE	23
3 VLASTNÍ ANALÝZA	26
3.1 Přívlastkové konstrukce (teoreticky odborný text z oboru historie)	26
3.2 Přívlastkové konstrukce (teoreticky odborný text z oboru biologie)	29
3.3 Přívlastkové konstrukce (text popularizačního stylu z oboru historie)	34
3.4 Přívlastkové konstrukce (text popularizačního stylu z oboru biologie)	38
3.5 Závěry kapitoly Vlastní analýza.....	40
ZÁVĚRY	45
RESUMÉ	47
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	48
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Téma mé diplomové práce nese název Přívlastkové konstrukce, jejich frekvence a vyjadřování v komunikátech odborného stylu. K výběru tohoto tématu mě přivedl zájem o problematiku syntakticko-stylistické tvorby odborných komunikátů a o užití jednotlivých jazykových prostředků ovlivňujících kondenzaci textu v těchto komunikátech. Dále mě zajímaly rozdíly užívání jazykových prostředků, konkrétně přívlastkových konstrukcí, v jednotlivých typech odborných komunikátů. Východiskem pro naši analýzu se tedy staly čtyři odborné texty náležející k jednotlivým vědním oborům, a sice dva k oboru přírodních věd (biologie) a dva k oboru společenských věd (historie), jelikož jsme v těchto typech komunikátů předpokládali nejmarkantnější rozdíly. Záměrně se také zaměřujeme na dva druhy odborného stylu, a to na styl teoreticky odborný a popularizační. Také v těchto druzích odborného stylu si budeme všimnout shod a rozdílů v užívání a ve funkci jazykových prostředků.

V úvodu diplomové práce jsme si stanovili tyto výchozí hypotézy:

1. Předpokládáme častější výskyt přívlastkových konstrukcí než vedlejších vět přívlastkových.
2. Předpokládáme převahu přívlastkových konstrukcí s departicipiálními adjektivy zakončenými na *-ný*, *-tý*.
3. Předpokládáme převahu přívlastkových konstrukcí substantivních nad přívlastkovými konstrukcemi infinitivními.
4. Předpokládáme vyšší frekvenci přívlastkových konstrukcí v textech teoreticky odborného stylu než v textech stylu popularizačního.
5. Předpokládáme vyšší frekvenci přívlastkových konstrukcí v textech z oboru přírodních věd než v textech z oboru věd společenských.

Práce je členěna do tří kapitol. V první kapitole je charakterizován odborný funkční styl, který je zařazen do vyšších celků, tedy mezi funkční styly vůbec, a do vědecké disciplíny zvané stylistika. Jsou zde popsány jednotlivé druhy funkčního stylu odborného se zaměřením na styl teoreticky odborný a popularizační. Dále se v této kapitole věnujeme principu kondenzace, a to zejména s ohledem na přívlastkové konstrukce. Je zde provedena jejich klasifikace a jsou zde popsány na základě složitosti (rozvitosti) a postavení v syntaktických celcích. Ve druhé kapitole se zaměřujeme na metody a cíle práce. Jedná se

o popis postupů, které nám napomohly k ověření zvolených hypotéz nacházejících se právě v této kapitole. Do druhé kapitoly jsme také zařadili výčet a charakteristiku komunikátů, které nám sloužily jako zdroj k analýze jazykového materiálu. Vybrané texty jsou zařazeny k jednotlivým druhům odborného funkčního stylu. Poslední, třetí kapitola se zabývá analýzou námi zvolených textů. Především nás zajímala frekvence, typ, rozvitost a postavení přívlastkových konstrukcí v předem vytyčených komunikátech odborného stylu. Excerpovaný materiál jsme vyhodnotili na základě stanovených kritérií jak kvantitativně, tak kvalitativně. Hypotézy, jež byly stanoveny v úvodu práce, byly potvrzeny buď zcela, nebo jen zčásti, případně potvrzeny nebyly.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA DIPLOMOVÉ PRÁCE

1.1 Pojem styl

Termín styl pochází z řeckého slova *stýlos*. V řečtině toto slovo označovalo nástroj, prostřednictvím kterého se do voskových destiček ryl text. Jednalo se tedy o jakési rydlo. Pojmenování nástroje však bylo přeneseno i na vlastní výtvar.

Pro pojem styl se užívá i domácí termín, jímž je výraz *sloh*. V současné době existuje více definic vysvětlujících tento termín. Můžeme se s ním totiž setkat v mnoha oblastech lidské činnosti. Chceme-li definovat termín styl co možná nejobecněji, zjistíme, že se jedná o „*vnější jednotný ráz uměleckého díla, člověka, doby*“.¹ Z toho vymezení tedy vyplývá, že pojem styl (sloh) lze použít nejen v lingvistice, ale i v oblastech jako je například hudba, výtvarné umění, architektura, literatura. Jedná se však také o styl životní, styl chování nebo styl odívání či bydlení.

V této práci se zaměříme na pojetí termínu styl v užším slova smyslu, především tedy na styl jazykový. Ten lze vymezit jako „*výběr i uspořádání jazykových prostředků v jazykovém projevu a způsob jeho výstavby*“.² Autor projevu si tedy vybírá, na základě toho, co chce svým projevem vyjádřit a z hlediska vhodnosti využití, určité prostředky ze všech jazykových rovin. O tomto tvrzení nás přesvědčí následující příklad. Srovnáme-li tyto dvě věty: *Chlapcům se podařilo utéci. Klukům se podařilo utýct*.³ Zjistíme, že má uživatel jazyka na výběr hned u několika jazykových rovin. Dvojice vět se liší slovy *chlapcům/klukům*, autor tedy volí v rovině lexikální. Další rozdíl lze spatřit jednak v rovině morfologické – tvary *utéci/utýct*, a jednak v rovině hláskoslovné – tvary *utěci/utýct*. V jiných situacích je autorovi projevu umožněno vybírat i v rovině syntaktické, např. při vyjádření obsahu větným členem, souvětím souřadným nebo souvětím podřadným: *Líbí se mi vaše odvaha. – Máte odvahu a to se mi líbí. – Líbí se mi, že máte odvahu*.⁴ Takto autorem zvolené jazykové prostředky jsou dávány do vztahů a jím organizovány do vyšších celků (věty, souvětí, útvary nadvětné). Uspořádání vybraných jazykových prostředků je poté autorem využito k jazykovému ztvárnění určitého obsahu, tedy k vytvoření komunikátu, který je určen zvolenému adresátovi. Vyjma pojmu jazykový styl se v českém jazyce můžeme setkat s termínem literární styl, který je obsahově širší, jelikož

---

¹ CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*, 1990, s. 15.

² HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*, 1987, s. 13.

³ Tamtéž, s. 14.

⁴ Tamtéž.

kromě stylu jazykového zahrnuje také stránku kompoziční (rovinu tematickou, textovou, ideovou a obsahovou).

1.2 Stylistika jako vědecká disciplína

Každý uživatel jazyka používá během svého života různé jazykové styly pro svá vyjádření. Námi užívané styly se odlišují zejména svým účelem (funkcí), kterému slouží, popř. záměrem, který autor sleduje v různých kontextech komunikace. A to je právě předmětem stylistiky – funkčnost jazyka a rozrůzněnost jazykových prostředků. Stylistika je lingvistická disciplína zabývající se stylem jazykových projevů všech druhů, a to na základě analýzy jednotlivých textů. Zjištěné poznatky a zákonitosti vycházející z analýzy jsou následně zobecněny. Stylistika je zastřešující lingvistickou disciplínou, jelikož pracuje se všemi jazykovými rovinami. Vývojově se jedná o poměrně mladou disciplínu. První stylistické teorie se v našem prostředí objevují na přelomu 20. a 30. let 20. století, kdy se jazykovému stylu věnoval Pražský lingvistický kroužek. Základy funkčních stylů (viz níže) lze připsat především B. Havránkovi a jeho pracím (např. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura* nebo *K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka*).

Jelikož má stylistika velmi širokou oblast zájmu, lze ji dle Minářové dále členit na:

- stylistiku obecnou – zabývá se podstatou stylových jevů, vysvětluje základní stylistickou terminologii, studuje vztah stylistiky samotné k jiným disciplínám (např. k stylistice literárněvědné, sociolingvistice), sumarizuje výsledky stylistik konkrétních jazyků,
- stylistiku konkrétního jazyka – zaměřuje se na stylové rozvrstvení a funkci konkrétních jazykových prostředků v rovině stylistické v rámci jednoho jazyka (např. stylistika češtiny, ruštiny),
- stylistiku synchronní – zkoumá současný stav jazyka a jeho normy z hlediska stylistického,
- stylistiku diachronní – sleduje historický vývoj stylů a stylových norem v určitém jazyce,
- stylistiku konfrontační – srovnává v různých jazycích (příbuzných i nepříbuzných) slohové jevy, zjišťuje jejich rozdíly a shody.

Je důležité, abychom nezaměňovali termín stylistika s termínem stylizace. Stylistiku, jak již bylo řečeno, chápeme jako nauku o stylu, kdežto stylizaci jako pojem

užší, jenž se týká „stavby větné i nevětných (jmenných) konstrukcí, volby pojmenování aj. dílčích procesů při tvorbě komunikátu“.⁵

1.3 Funkční styly

„Funkční styl chápeme jako záměrný a uvědomělý výběr výrazových prostředků (zvláště jazykových, ale i tematických a textových) a jejich stylizační a kompoziční uspořádání, které odpovídá určité funkci komunikátu.“⁶ Jestliže srovnáme tuto definici a definici jazykového stylu, uvedenou v kapitole Pojem styl, vyplyne nám hlavní rozdíl mezi jazykovým stylem a stylem funkčním. Ten lze spatřovat v tom, že funkční styl je oproti stylu jazykovému určen konkrétním cílem, který sledujeme jazykovým projevem, záměrem autora či účelem, jemuž projev slouží. Funkčnost je však pouze jedním ze tří kritérií vymezující jednotlivé funkční styly. Různé funkční styly mohou mít jednu nebo více různých funkcí. Základní funkce pro všechny styly je ta sdělná, jelikož všechny komunikáty si kladou za cíl přinést nějaké sdělení. K této primární funkci se pak přimykají funkce další a těmi jsou: funkce odborně sdělná a vzdělávací, funkce direktivní, popř. operativní, dále jsou to funkce persvazivní, funkce esteticky sdělná aj. Druhým kritériem pro vymezení funkčních stylů je jev označující se jako stylová oblast (sféra), což jsou vlastně všechny jazykové projevy mající „přibližně stejné nebo podobné vlastnosti nebo rysy, plynoucí z podobnosti norem“.⁷ Jako poslední, tedy třetí kritérium, je uváděn pojem s názvem stylová vrstva. Ta obsahuje jazykové prostředky specifické pro danou stylovou oblast. Každá stylová oblast pak respektuje stylové normy pro danou oblast příznačné. Tato kritéria vyplývají z teorie A. Jedličky a jeho pojetí tří druhů stylových jevů.

Funkční styly zařazujeme k tzv. stylům objektivním, kde nehraje roli individualita autora. Komunikáty objektivní mají shodné rysy a vlastnosti, plní tutéž funkci. Jsou vymezeny těmito stylotvornými činiteli:

- užitá forma komunikátu - mluvenost, psanost,
- ráz komunikátu - soukromnost, veřejnost,
- míra spontánnosti a připravenosti komunikace,
- podle počtu a střídání mluvčích - monolog, dialog,
- kontakt s adresátem – přímý, nepřímý.

⁵ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 21.

⁶ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 12.

⁷ Tamtéž, s. 40.

1.3.1 Klasifikace funkčních stylů

V současnosti jsou mezi základní (primární) funkční styly v odborné literatuře řazeny tyto funkční styly: prostěsdělovací (hovorový), odborný, administrativní, publicistický, umělecký a řečnický. Dále vznikají styly odvozené (pomezí, sekundární), které navazují na některý ze stylů základních nebo se nacházejí na pomezí dvou nebo několika stylů. Shodují se s nimi některou ze svých funkcí, výrazovými prostředky či jinými vlastnostmi a rysy. Jedná se například o styl esejistický (rozhraní stylu odborného a uměleckého), styl jednacích (rozhraní stylu odborného a administrativního) nebo styl učební.

Funkční styly lze členit dle mnoha různých kritérií. Jedním z nich je dělení podle funkce komunikátu. Tímto způsobem lze vymezit styly sdělovací a styly esteticky sdělné. Styly sdělovací kladou důraz na věcnou stránku jazykového projevu. Z tohoto důvodu je možno označit styl hovorový, publicistický (většina projevů), odborný, administrativní a některé druhy řečnického stylu (např. řeči soudní a politické) jako styly věcné. Za styly esteticky sdělné považujeme dílčí stylové sféry prózy, poezie a dramatu, pro něž existuje často užívané a společensky vžité hyperonymum „styl umělecký“. Dále mezi esteticky sdělné styly patří styl řečnických projevů slavnostních, některé žánry publicistického stylu beletristického a styl esejistický. Podle počtu funkcí můžeme diferencovat funkční styly simplexní a funkční styly komplexní. Do simplexních stylů řadíme ty, jež mají pouze jednu funkci. Oproti tomu funkční styly komplexní mají dvě a více funkcí. Lze také uplatnit klasifikaci vertikální umožňující členění stylu na vysoký, střední a nízký. Toto členění je známo již z antické rétoriky. Současná stylistika s tímto dělením však už z pravidla nepracuje.

Tato klasifikace a výčet funkčních stylů nejsou zdaleka úplnými, jelikož další nové a nové styly neustále vznikají, a to hlavně díky novým komunikačním situacím, ve kterých se objevují nová ustalující se schémata, opakující se výrazové prostředky či celé modely a vzorce. Kvůli tomu je potřeba vytvořit buď styly nové, nebo modifikace stylů existujících.

1.4 Funkční styl odborný

Odborný funkční styl bývá v literatuře taktéž označován jako *styl vědecký* či *naučný*. Z historického hlediska se odborné texty objevují již poměrně brzy. S prvními z nich se můžeme setkat ve středověku, kam se datuje i vznik vědy. Charakteristika tohoto

funkčního stylu se však od dob humanismu příliš nezměnila. Jak už bylo výše uvedeno, funkční styl odborný řadíme mezi primární objektivní styly spisovného jazyka. Komunikáty tohoto stylu mají dvě hlavní funkce, a to funkci odborně sdělnou, kdy se záměr autora textu podává jinou formou nežli v běžné komunikaci, a funkci vzdělávací. Funkce jmenovaná jako druhá v pořadí vyplývá již z podstaty funkčního stylu odborného, kdy se hlavním cílem komunikátů stává předání přesné, jasné, jednoznačné, výstižné a relativně úplné informace, kde je hlavní důraz kladený na složku pojmovou. Důležitá a značně propracovaná je vnitřní kompozice textů. Pro texty odborného stylu je charakteristická jejich nociónální povaha a velká míra explicitnosti. Často se v takovýchto sděleních objevují odkazy na další literaturu a její citace. Text poté nabývá výrazného rysu intertextovosti. Dalším typickým znakem odborných projevů je jejich situační nezakotvenost. Odborné texty sice vznikají v určitém čase a popisují stav poznání i stav jazyka doby, v níž se zrodily, ale ve skutečnosti jsou nadčasové – jejich tvůrci předkládají poznatky takovým způsobem, že jim čtenář porozumí i po letech. Zpravidla se jedná o komunikáty, které jsou psané monologické a předem připravené. Do úzké oblasti odborných textů mluvených monologických řadíme odborné přednášky a referáty, avšak i tato sdělení vycházejí primárně z psané podoby. K odborným projevům dialogickým patří vědecké diskuze, ale také zde se ve velké míře setkáváme se znaky textů psaných, jako je propracovaná kompozice, knižnost ve vyjadřování a oficiálnost. Odborný funkční styl využívá z převážné části jazyk spisovný. Pouze u popularizačního odborného stylu se setkáváme s prostředky nespisovnými, jako jsou např. slangové výrazy či profesionalismy.

1.4.1 Diferenciace stylu odborných jazykových projevů

Na základě dílčích funkcí lze odborný funkční styl klasifikovat na styl teoretický (vědecký) a v užším slova smyslu na styl prakticky odborný (pracovní), který však vykazuje další modifikace stylu. Do těchto zvláštních stylových oblastí pak řadíme styl hospodářský, právní, vojenský, pro nás důležitý styl populárně naučný (popularizační), nebo někdy uváděný styl učební a esejistický.

1.4.1.1 Styl teoretický (vědecký)

Stylová oblast teoretická (vědecká) je stylem komunikátů jednotlivých vědních oborů v rovině teoretické. Je zde kladen velký důraz na vysokou odbornost. Nové informace a nově pojaté myšlenky jsou určeny pouze pro odborníky v dané oblasti. Proto se tento styl objevuje jen ve vědeckých knihách, člancích, studiích nebo

ve vysokoškolských učebnicích. Tyto texty mají nejpropracovanější kompozici a větnou stavbu. Z hlediska kompozičního jsou odborné texty rozděleny na úvod, jádro práce a závěr. V úvodu autor předkládá teoretická východiska práce a stanovuje si vlastní cíl. Jádro práce je tvořeno výkladem užitých metod a jsou zde popsány výsledky bádání, jejich sumarizace a vyhodnocení. Závěr je věnován naznačení směru dalšího zkoumání. Ve vědeckých pracích zpravidla nechybí ani citace, poznámkový aparát, seznamy literatury, cizojazyčné resumé či abstrakty. Využívá se především vědecká mezinárodní terminologie (převažují slova přejatá nad domácími termíny) a jazykové prostředky stylu neutrálního, v některých případech až s rysem knižnosti. Z hlediska obsahu a formy se u tohoto typu textů jedná o tvorbu velice náročnou.

1.4.1.2 Styl prakticky odborný

Styl prakticky odborný (pracovní) spočívá v zavádění teoretických poznatků jednotlivých oborů do praxe. Proto je důležité, aby byl adresát sdělení poučen o základní problematice daného oboru. Tento typ jazykových projevů má velmi blízko k odborným administrativním textům (úřední, obchodní záležitosti). Velmi často v takto koncipovaných textech nacházíme určitá schémata, vzory a automatizované slovní obraty, které umožňují určitou přehlednost a stručnost vyjádření. Co se týká jazyka, nemusí být zcela spisovný, neboť se v textech kromě termínů objevují také profesionalismy. Pro názornost uvedeme několik příkladů prakticky odborného stylu: příbalová informace k léčivu, v níž je uvedeno složení léku, jeho charakteristika a dávkování, nebo sem spadají určité návody na použití výrobku.

1.4.1.3 Styl popularizační

Cílem komunikátů stylové oblasti populárně naučné neboli popularizační je šířit zábavnou formou výsledky vědeckého bádání jednotlivých oborů. Za cílovou skupinu těchto textů jsou považováni zájemci o daný obor, kteří jsou buď zcela nepoučení, nebo mají jen nevelké poznatky a usilují o jejich rozšíření. Populárně naučné texty jsou často beletrizovány, kvůli jejich přístupnosti a usnadnění porozumění příjemci. Z tohoto důvodu se také v těchto typech projevů zřídka objevují odborné (přejaté) termíny. Ty jsou buď opisovány, nebo nahrazovány termíny domácími. Jestliže se zde nějaký termín vyskytne, je v úplnosti vysvětlován. Některé popularizační texty mohou mít i příznak hovorovosti. Komunikáty stylové oblasti populárně naučné se také diferencují z hlediska věku příjemce. Nejmladším dětem jsou předkládány texty tohoto typu s co možná nejkratšími větami,

jednoduché z hlediska lexikologie a doplněné o obrazový materiál, sloužící jako názorná pomůcka k usnadnění pochopení předkládané problematiky. Proto se často setkáváme s hojně ilustrovanými encyklopediemi, které jsou pro děti oblíbenou formou popularizačního stylu.

1.4.1.4 Styl učební

Učební styl vnímáme jako sekundární neboli odvozený od stylu odborného. Komunikáty tohoto stylu nepředkládají danou problematiku v úplnosti, ale seznamují nás s ní pouze do určité šíře a hloubky. Jejich cílem je osvojení si určitých metod a postupů při získávání a zapamatování si nových informací a aktivizování zájmu o ně. Kromě požadavku odborného je tak na styl učební kladen i požadavek didaktický.

1.4.1.5 Styl esejistický

Styl esejistický je označován jako styl pomezí, je na hranici stylu odborného a uměleckého. Častěji než v komunikátech ryze odborných se zde objevují knižní výrazy, příznaková slova, obrazná pojmenování, několikanásobné větné členy či přívlastkové konstrukce. Důsledkem uvolněnější kompozice je také absence formálního členění textu.

1.4.2 Stylová norma odborných textů

Každý odborný projev by měl splňovat tato kritéria: přesnost, věcnost, soustavnost, jednoznačnost, jasnost a zřetelnost ve vyjadřování. Z tohoto důvodu bývá obsah odborných textů vyjadřován explicitně, tzn. vše, co má být sděleno, je vyjádřeno jednoznačně a není nutno obsah projevu vyvozovat z kontextu. Z hlediska jazykových rovin se při charakteristice jazykových prostředků zaměříme především na rovinu lexikální a syntaktickou, jelikož zejména v těchto rovinách lze spatřit typické znaky pro stylovou vrstvu odbornou. V ostatních jazykových rovinách jsou texty stylu odborného blízké ostatním stylům spisovného jazyka, jen při variantnosti prostředků stojí v popředí varianty stylově neutrální, nepříznakové nebo knižní na úkor variant hovorových.

1.4.2.1 Větná stavba

Syntaktická stránka odborných textů je pro nás nejdůležitější, jelikož je cílem našeho výzkumu.

Syntaktické prostředky užívané v odborném funkčním stylu mají velmi častý stylový příznak knižnosti. Složitá syntaktická stavba těchto komunikátů se projevuje

především delšími větami a rozsáhlými souvětími. U vět a souvětí se však jedná o těsná a sevřená spojení. Aby se příjemce v textech tohoto typu dobře orientoval, je komunikát hierarchizován (oddíly, kapitoly, podkapitoly) a graficky ošetřen. Právě užití interpunkčních znamének, jako je čárka, středník, pomlčka a systém závorek, odborný text zpřehledňuje.

V komunikátech odborného stylu lze spatřovat některé rozdíly ve větné stavbě. Tyto odlišnosti jsou dány zejména osobností autora projevu, formou vyjadřování (mluvená, psaná), zaměřením textu (styl teoreticky odborný, prakticky odborný, popularizační, učební, esejistický) a charakterem vědní disciplíny daným tematickou stránkou.

Porovnáme-li odborné texty psané a odborné texty mluvené, zjistíme, že věta jednoduchá je v psaném projevu delší nežli v projevu mluveném. Nachází-li se však v projevu psaném souvětí, je tvořeno méně větami než v projevu mluveném, je tedy kratší.⁸ To dokazuje, že psané odborné texty vykazují větší pojmovost, neboť délka věty značně ovlivňuje i její nasycenost informacemi, sevřenost, úspornost a ekonomičnost vyjádření. U souvětí podřadného se setkáváme především s vedlejšími větami přívlastkovými. Vedlejší věty příslovečné příčinné jsou méně frekventované, jelikož se vyjadřují spíše lexikálně.⁹

Další rozdíly lze pozorovat, zaměříme-li se na různé vědní disciplíny. Jedná se zvláště o texty společenskovědní, přírodovědné a technické. Pro obory společenskovědní jsou typické delší věty i souvětí a texty spadající do této oblasti jsou variabilnější.¹⁰

Z hlediska aktuálního větného členění nacházíme v psaných odborných textech objektivní pořádek, tj. réma na konci výpovědi přechází do tématu výpovědi následující.

Aby byly odborné projevy co možná nejekonomičtější z hlediska počtu slov, nejsevřenější a bez nadbytečných informací, jsou užívány prostředky syntaktické kondenzace, které zhušťují a zestručňují vyjádření. Jádrem těchto prostředků obvykle bývá podstatné, nebo přídavné jméno, tedy prvek jmenného charakteru. Jedná se zejména o konstrukce přívlastkové, přechodníkové a přístavkové.

Přívlastkové konstrukce jsou nejčastějším způsobem kondenzace syntaktické stavby. Zejména v teoreticky odborných textech jsou preferovány tyto konstrukce navzdory možnosti vyjádření vedlejší větou. Jedná se o přívlastkové konstrukce s adjektivizovanými přechodníky: *Romanticko-komický příběh Čertovy stěny s historickým*

---

⁸ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 217.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

pozadím se Smetanovi měnil průběhem práce (1879–82) ve vážný námět, vybízející k širokému lyrickému proudu s tesknými vzpomínkami a stíny chorobných představ, jež kalily mysl. Podstatnou součástí klasicismu druhé poloviny 18. století je tzv. sloh Ludvíka XVI. (1774–1792) - luiséz, vyvinuvší se za vlády tohoto francouzského krále a rozšířený i do jiných zemí Evropy., přívlastkové konstrukce s adjektivizovanými přičestími minulými nebo trpnými: *V Jindřichu Pruchovi, padlém roku 1914, odešel autentický dědic Slavičkův. Své názory na formovou stránku díla, získané vlastní zkušeností i spoluprací s Kubištou, vyložil pak umělec i teoreticky.*, přívlastkové konstrukce infinitivní: *Erbenův hlavní zájem je bájeslovný, proto sleduje hlavně stránku obsahovou ve snaze předvést pokud možno úplný soubor pohádkových typů jako dokladů svých a ostatně i dobových mytologických teorií.* a přívlastkové konstrukce s podstatným jménem slovesným: *Zhruba můžeme dnes mluvit o třech živých ohniscích zabývajících se řešením problematiky a normy využívajících (i když v různé míře) teoretických výtěžků i při zkoumání konkrétního spisovného jazyka a při řešení aktuálních úkolů jazykové kultury.*¹¹

Přístavkové konstrukce jsou z určitého úhlu pohledu substantiva, z hlediska syntaktického pak vazby s volně připojeným atributem. Buď se jedná o bližší vysvětlení, upřesnění sdělované informace (*Jazyková dorozumívání, verbální komunikace, není vlastně jako celek předmětem jedné speciální vědy.*),¹² nebo o výčet, zařazení do širších souvislostí jména s významem užším a o shrnutí sdělované informace (*Dobrym chodcem Věnceslav Metelka – krkonošský písmák, kantor z Pasek nad Jizerou a známá postava Raisova románu Zapadlí vlastenci – opravdu byl.*)¹³ V odborně popularizačním stylu mají přístavkové konstrukce za úkol přiblížit čtenáři odbornou tematiku.

Přechodníkové konstrukce mají vždy knižní charakter. V omezené míře se s nimi můžeme setkat právě v komunikátech odborného stylu (např. *Mohl bych probírat celý text, narážejí krok za krokem na prvky spisovatelova subjektivního stylu.*), častěji pak ve stylu uměleckém.¹⁴ V odborných textech se jedná zejména o přechodníky přítomné, konstrukce s přechodníkem minulým jsou v současné době již považovány za archaismy. Dekondenzací těchto konstrukcí vznikají vedlejší věty příslovečné podmínkové, důvodové nebo způsobové.

Dalším syntaktickým prostředkem odkazujícím ke knižnosti objevujícím se v komunikátech odborného stylu jsou pasivní konstrukce: *U některých písní Komenský*

¹¹ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*, 1987, s. 62.

¹² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 51.

¹³ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*, 1987, s. 63.

¹⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 51.

přímo upozorňuje, že je překládáno současně z německého originálu i z jeho polské úpravy.¹⁵ Specifika odborného vyjadřování se objevují u spojek a spojkových výrazů. Máme na mysli zejména spojky významově odstíněné (sekundární) a výrazy souvztažné: *Jestliže chápeme vztah jako moment souvislosti jevů podmíněný materiální jednotou světa, pak existence jakéhokoli jevu je v závislosti na ostatních časově, místně a obsahově různě vzdálených jevech.*¹⁶

1.4.2.2 Slovní zásoba

Prostředky lexikální se řadí k nejcharakterističtějším rysům odborného funkčního stylu. Jádrem odborného vyjadřování jsou zejména odborné názvy, termíny. „*Termínem se z hlediska lexikologie rozumí takové pojmenování, které je v rámci disciplíny jednoznačným pojmenováním pojmu. Jde o pojmenování nociónální, neexpresivní, mající funkci nominální a kognitivní.*“¹⁷

Klasifikace termínů

- podle původu – přejaté (*fotbal*), domácí (*kopaná, sodík*), cizí/mezinárodní (*natrium*)
- podle struktury – jednoslovné (*fonetika*), víceslovné (*syntaktická dvojice*)
- podle vztahu k označované skutečnosti – motivované (*citoslovce*), nemotivované (*slabika*)
- podle způsobu tvoření – systémové (*foném, grafém, lexém, morfém*), nesystémové (*podmět, doplněk, příslovečné určení*)
- podle oblasti využití – vědecké (*adverbium*), popularizační (*příslowce*)

Někdy jsou odborné názvy vytvořeny i z doslovného překladu cizího výrazu (*zeměpis – geografie*). V současnosti se starší terminologie nahrazuje jednoznačnější, novou (*mléčný chrup – přechodný chrup*). Dalším trendem v současné češtině je internacionalizace, tj. nahrazování domácích odborných názvů termíny mezinárodními. U termínu je důležitá i jeho nosnost, tj. schopnost vytvářet odvozená slova od termínu základního. Srovnáme-li odborný název *kopaná* a *fotbal*, zjistíme, že český termín *kopaná* je málo nosný, jelikož od něj nelze utvořit podstatné jméno pro hráče kopané, ani přídavné jméno. Na druhé straně od mezinárodního termínu *fotbal* lze vytvořit jak podstatné jméno

---

¹⁵ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*, 1987, s. 62–63.

¹⁶ Tamtéž, s. 63.

¹⁷ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 218.

hráče fotbalu – *fotbalista*, tak přídavné jméno – *fotbalový*. Ve stylové vrstvě odborné se mohou vyskytovat také profesionalismy a výrazy slangové.

Použitím termínu však ještě nemusí být vytvořen odborný text. Následující úryvek chápeme jako umělecký, i přestože se v něm objevují odborné názvy z botaniky: *Děkuju za optání, už toho bude (kvést) hromada: narcisy, hyacinty i tacety; viola cornuta a pupkovec, lomikámen, draba i arabis ... a co toho rozkveté zítra nebo pozítří, to budete koukat.*¹⁸ Z tohoto příkladu tedy vyplývá, že termín musí být v kontaktu s jinými složkami sdělení, aby tvořil komunikát odborného stylu. Běžný uživatel jazyka však potřebuje pro porozumění termínům určité vzdělání nebo zkušenosti v oboru.

Volba terminologie v podstatě závisí na dílčím odborném stylu. Je-li text vědecky (teoreticky) odborný, terminologie je velice náročná. Je-li text stylu popularizačně odborného, jsou odborné termíny na pochopení mnohem snazší. Odborný styl, co se týká používání termínů, nepodléhá požadavkům rozmanitosti a variability vyjadřování. Odborné názvy se v textu mohou i několikrát opakovat, neboť je důležitá zejména přesnost a jednoznačnost sdělení. Existují však i terminologická synonyma (absolutní synonyma), kdy jejich výběr závisí na charakteru dílčí stylové oblasti a na příjemci. Například u terminologických synonym *skladba/syntax* je vhodné, aby byl český termín *skladba* využit spíše v popularizačním odborném stylu a cizí termín *syntax* ve stylu teoreticky odborném.

V komunikátech odborného stylu se vyskytují dvě prolínající se tendence, a to tendence k nominalizaci a tendence k multiverbizaci jazykového vyjádření.¹⁹ První z nich znamená vyšší podíl substantiv a celých nominálních frází (substantivum s rozvíjejícími větnými členy) v textech odborného stylu. Ve druhé multiverbizační tendenci jde o „*spojení slovesa významově oslabeného nebo slovesa obecnějšího významu se závislým podstatným jménem (konkretizující význam)*“²⁰, například *provést rozbor/rozebrat, vykázat zhoršení/zhoršit, projevit souhlas/souhlasit*. Tyto ustálené konstrukce posilují jmenný ráz odborného vyjádření, tudíž významně podporují i tendenci k nominalizaci.

1.4.2.3 Morfologická stránka

Z tvarotvorného hlediska lze najít v komunikátech odborného stylu specifika v četnosti jednotlivých slovních druhů a jejich kategorií. Jedná se hlavně o zájmena

---

¹⁸ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 219.

¹⁹ Tamtéž, s. 221.

²⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 50.

(v odborných textech jsou často uplatňovaná zájmena deiktická), o nevlastní předložky (např. *za účelem, v protikladu, ve srovnání se, v souvislosti*) a vysokou frekvenci přezentních slovesných tvarů, ty jsou jedním z důvodů nadčasovosti obsahu projevu a jeho obecnosti. Jak již bylo zmíněno, pro odborné texty je typické četné zastoupení substantiv (typu *kost a stavení*) a adjektiv, což těmto textům dodává na požadované pojmovosti. Naopak slovesa se zde vyskytují v menším počtu, než je tomu v komunikátech ostatních funkčních stylů. Co se týká jmenné kategorie pádu, jako charakteristický pro odborné projevy se jeví genitiv obou čísel. Slovesa bývají nejčastěji ve tvaru 3. os. sg., poté pak ve tvaru 1. os. pl., kde má zajisté podíl i plurál autorský.²¹

1.4.2.4 Spisovnost odborného vyjadřování

Jazyková stránka odborného vyjadřování je určována především základní funkcí a cílem odborného stylu. Důležitá je tedy odbornost, nociónálnost, významová jednoznačnost, exaktnost a racionálnost sdělení. Využíváme pouze spisovné výrazové prostředky. V komunikátech odborného stylu se vyskytují jazykové prostředky stylově neutrální, avšak zejména v textech psaných a předem připravených nejsou výjimkou ani výrazy knižní povahy, dodávající obzvláště komunikátům v oblasti společenských věd na archaičnosti. V projevech mluvených a v komunikátech popularizačního stylu se lze setkat i s určitou mírou hovorovosti, jelikož je zde stylová norma poněkud uvolněnější. Na druhé straně v odborném stylu jsou zcela nežádoucí výrazové prostředky emocionální či expresivní, neboť hlavní požadavkem je intelektualizace vyjadřování, tj. *„maximální dokonalost ve stylizaci a kompozici a přizpůsobení všech jazykových prostředků funkci odborně sdělné.“*²²

Jelikož jsou komunikáty odborného stylu určeny vědeckým pracovníkům, a to ne pouze českým, ale i vědcům z cizích zemí, jsou často tyto texty doplněny o cizojazyčné resumé nebo abstrakt. Společné komunikaci mezi jednotlivými státy může pomoci i využívání mezinárodní terminologie. V přírodních vědách bývá dokonce zvykem uveřejňovat práce přímo ve světových jazycích, především v angličtině.

1.4.2.5 Kompozice

Základním požadavkem na kompozici odborného komunikátu je její promyšlenost. Tohoto prvku lze docílit již v přípravné fázi samotné práce, jelikož úkolem autora projevu

²¹ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 218.

²² MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 52.

je prostudovat dostupnou odbornou literaturu týkající se daného tématu, vytvářet si z této literatury poznámky, shromažďovat materiál a předem si rozmyslet strukturu své práce. Lze však pozorovat některé rozdíly v kompozici psaných a v kompozici mluvených odborných projevů, stejně tak jako v kompozici jednotlivých stylových oblastí (teoretický, prakticky odborný, popularizační, učební, esejistický styl).

Z hlediska horizontálního jsou zejména texty teoretické stylové oblasti rozděleny na úvod, stať a závěr. V některých případech lze práci opatřit také předmluvou a doslovem, což se uplatňuje zejména u komunikátů pocházejících ze stylové oblasti teoretické. Pro přehlednost a koherenci odborných textů je také důležité jejich členění do monotematických odstavců a u rozsáhlejších prací je nezbytné dělení na kapitoly, v nichž se vyskytují vždy nové myšlenky. Taktéž vertikální členění psaného odborného textu přispívá k jeho soudržnosti. Jedná se hlavně o odkazy na předchozí nebo následující text, na odbornou literaturu, dále pak o poznámkový aparát, citace v textu, rejstříky, vysvětlivky k obrázkům, přehledům a grafům. Dalším prostředkem umožňujícím rychlou orientaci v textu je také jeho grafická úprava. Máme na mysli především typy a velikost písma, označování jednotlivých částí textu číslicemi a písmeny, odsazení, vložení uvozovek či umístění na stránce. Projev psaný a projev mluvený nabývá největších rozdílů právě v ohledech vertikálního členění. Mluvený projev je totiž od těchto prvků značně oprostěn.

Jedinečným rysem kompozice odborných textů je možnost spojení jazykového sdělení s prostředky jiných kódů, jako jsou ilustrace, schémata, tabulky apod., kdy se jak prostředky jazykové, tak ty nejazykové společně podílejí na jediné informaci, ale nejde o vzájemné konkurenty. Avšak nejazykové prostředky většinou nemohou v odborných textech existovat bez prostředků jazykových, neboť potřebují vysvětlení či komentář. Jako zcela nezbytné se prostředky jiných kódů jeví v přírodních a technických oborech, jelikož zde obvykle obsahují podstatnou část informace.

Slohové útvary odborného funkčního stylu mající psanou podobu jsou vytvářeny na základě slohového postupu výkladového a informačního. Ten je pak doplňován, nebo nahrazován odborným popisem (modifikace postupu popisného). Ve stylové oblasti projevů popularizačních bývá zastoupen slohový postup vyprávěcí, prostřednictvím kterého dochází k beletrizaci textu. Jako zvláštní slohový postup se někdy vyděluje postup úvahový, který je typický (jak již vypovídá jeho název) pro úvahu, ale také pro esej.

1.4.3 Slohové útvary odborné komunikace

Slohových útvarů, které řadíme ke stylu odbornému, je poměrně velké množství. Patří sem: disertace, studie, pojednání, výklad, přednáška, článek, referát, posudek, recenze, kritika, odborná úvaha, esej, výpisky, rešerše, diskuse, polemika, debata, odborný popis statický a odborný popis dynamický (popis pracovního postupu, návod). Tyto útvary jsou založeny, jak jsme již dříve zmiňovali, především na slohovém postupu výkladovém a informačním. Objevují se ovšem i slohové úvavy stylu odborného, ve kterých je využíváno slohového postupu popisného, úvahového, ba dokonce vyprávěcího.

Disertaci (rigorózní, doktorská; monografie) lze zařadit ke stylové oblasti vědecké. Tomu jsou zcela podřízeny i užívané jazykové prostředky. Jedná se o rozsáhlou práci, která se věnuje komplikovanému teoreticky závažnému problému. Stejným způsobem lze charakterizovat také studii, avšak s jedním malým rozdílem – jde o dílo s rozsahem daleko menším. V obou případech se využívá psané formy a společným znakem je monologický charakter těchto slohových útvarů.

Pojednání je obsáhlejší psaný útvar založený na výkladovém postupu, který obsahuje nové vědecké poznatky z daného oboru. Jedná se o analýzu zkoumaného jevu a její výsledky, které jsou určeny znalcům daného oboru. Pro text je typická složitá kompozice, proto je důležité jeho rozčlenění, a to jak horizontální, tak vertikální. Potřebám odborného stylu je uzpůsoben i jazyk, jenž je zcela objektivní a spisovný.

Stěžejním útvarem odborného funkčního stylu je výklad založený na slohovém postupu výkladovém. Ten nese stejné rysy jako již zmiňované pojednání, ale liší se svým cílem. Nepřináší totiž nové vědecké poznatky, nýbrž stávající poznání již dosažené srozumitelně reprodukuje a objasňuje. Stejně tak jako pojednání je i výklad útvar, pro nějž je typická psaná forma. Ve formě mluvené se tyto útvary a mnohé další, jako je referát nebo úvaha, nazývají přednáškou.

Ke stylové oblasti popularizačně odborné patří odborný článek, pro nějž je charakteristický menší rozsah a omezenost vědeckých poznatků na míru, která je zvládnutelná i pro adresáty nepoučené v daném oboru. Obdobný útvar existuje také ve stylu publicistickém, ale je značně modifikován.

Ke stejné stylové oblasti jako odborný článek patří i referát, který může být taktéž odborný nebo publicistický. Referát odborný využívá jak slohového postupu výkladového a informačního, tak slohového postupu popisného. Objevuje se ve formě psané i mluvené, ve stylové oblasti popularizační, ale i praktické. Má za úkol publikum poučit, ale také přinést evaluaci a kritický postoj referujícího.

Hodnotícím textem je taktéž recenze, kritika či posudek. Posudek je založen na analýze již dříve vytvořeného textu. Autor posudku tento text hodnotí na základě vlastní argumentace. Recenze je objektivní hodnocení publikovaného textu. Kritika je na rozdíl od recenze založena na přísném a nekompromisním hodnocení, které ale obsahuje kromě pohledu objektivního i složku emoční. Jestliže kritika přináší možné řešení, bývá označována jako kritika tvůrčí nebo konstruktivní.

Dalším útvarem odborného stylu je úvaha. Jedná se o specifický útvar, pro který je typický slohový postup úvahový (občas bývá řazena i k postupu výkladovému). V úvaze autor nezdůvodňuje své závěry pouze ověřenými fakty jako ve výkladu, ale může argumentovat také svými myšlenkami, názory, logickými úsudky, svojí zkušeností a postojem, tj. vnášením subjektivního pohledu.²³ Výrazové prostředky mohou být různorodé, lze se setkat i s uměleckým vyjadřováním.

K úvaze má blízko další slohový útvar odborného stylu, a tím je esej. Občas bývá řazen do specifického stylu – esejistického. Esej je „*kratší úvahový text s beletrizovanou formou a nekompaktním způsobem podání*“.²⁴ Autoři esejí si nejčastěji vybírají témata z oblasti společenských věd.

Dále k útvarům odborného stylu řadíme výpisky a rešerši. Zatímco výpisky mají ryze soukromý ráz, pořizují se z jednoho zdroje a jsou vytvářeny za účelem zvládnutí problematiky či metod práce, rešerše může obsahovat poznatky i z více zdrojů. Navíc se nejedná o samostatný text jako v případě výpisků, jelikož rešerše je součástí vědecké práce. Obsahuje přehled informací o současném stavu poznání.

V přehledu útvarů odborného stylu, které jsme doposud popsali, se nacházejí pouze útvary, které mají monologický charakter. Avšak existují také projevy odborného stylu, které jsou realizovány ve slohových útvarech dialogických. Mezi ně řadíme: diskusi, polemiku a debatu. U těchto rozsahem krátkých útvarů je důležitým rysem srozumitelnost. Výrazové prostředky nemusejí být striktně objektivní povahy, objevují se často prostředky emotivní. Jejich kompozice není příliš složitá, což také vyplývá z jejich formy, která je z velké části mluvená.

Specifickým typem útvaru patřícím do odborného funkčního stylu je odborný popis dynamický. Popis pracovního postupu je přesný, přehledný, srozumitelný pracovní návod. Obvykle popisujeme práci s daným předmětem nebo výrobu nějakého předmětu, popř. předkládáme návod k použití či recept k přípravě jídla. Jazykové prostředky mají striktně

---

²³ MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*, 2010, s. 25.

²⁴ ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná stylistika*, 2008, s. 226.

nocionální charakter. Ve vysokém počtu jsou zde zastoupeny termíny a dějová slovesa v přítomném čase.

1.5 Kondenzace

Kondenzaci chápeme jako „zhuštěnější syntaktické vyjádření vztahů mezi dvěma obsahy“.²⁵ Princip kondenzace je založen na pojmech, jako je větný člen, polovětná konstrukce, nebo věta. Vyjádření vztahu může být různě těsné. Platí, že nejvolnější je vyjádření samostatnou větou. Jako těsnější se již jeví uplatnění souvětí. Míra kondenzace dále vzrůstá přes stylizaci formou polovětné konstrukce až k vyjádření větným členem.

Jestliže věty s určitým věcným obsahem (např. *Určili jsme světové strany. Pokračovali jsme po modré značce.*) transformujeme v souvětí (*Jakmile jsme určili světové strany, pokračovali jsme po modré značce.*), v polovětnou konstrukci (*Určivše světové strany, pokračovali jsme po modré značce.*), nebo ve větný člen (*Po určení světových stran jsme pokračovali po modré značce.*) přibližně stejného věcného obsahu, dosáhneme vždy určitého stupně zhuštění.²⁶ Tímto procesem vznikne tzv. kondenzát, definovaný jako „výsledek transformace věty vedlejší ve větný člen“.²⁷ Obráceným postupem, tedy přetvořením větného členu (kondenzátu), popř. polovětné konstrukce ve větu vedlejší nebo v samostatné věty, dostaneme tzv. dekondenzát.²⁸ Dalším důležitým pojmem spojeným s touto problematikou je termín kondenzátor, který je vymezen jako „větněčlenská syntaktická schéma, podle něhož se kondenzace uskutečňuje“.²⁹

S kondenzací se můžeme setkat ve všech jazykových stylech. Obvykle platí: čím je v projevu princip kondenzace uplatňován častěji, tím je také projev náročnější pro příjemce. Zhuštěnost jazykového projevu je typická pro komunikáty odborného stylu, zejména pro stylovou oblast teoretickou. Naopak nejméně kondenzované jsou projevy stylu prostěsdělovacího, zvláště pak ty se soukromým rázem.

1.5.1 Přívlaskové konstrukce

Přívlaskové konstrukce výrazně napomáhají ke kondenzaci textu. Takové zhuštěnosti jazykového projevu můžeme dosáhnout, jak již bylo výše zmíněno, jestliže větu (obvykle vedlejší) s určitým věcným obsahem transformujeme ve větný člen přibližně

---

²⁵ HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*, 1987, s. 159.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 752.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

stejného věcného obsahu, např. *snaha, aby někoho přesvědčil/a* se transformuje ve větný člen *snaha přesvědčit někoho*.³⁰ Přívlastkové konstrukce jsou také jedním z mnoha prostředků, které přispívají ke koherenci textu. Ten se pak stává soudržnějším, jelikož kondenzované větné členy jsou ve větných celcích v těsnějším vztahu nežli vedlejší věty v souvětích. Hlavním úkolem přívlastkových konstrukcí je tedy kondenzace a koherence jazykového projevu.

1.5.1.1 Klasifikace přívlastkových konstrukcí

Podle slovnědruhové povahy lze přívlastkové konstrukce rozdělit na infinitivní, substantivní a adjektivní. U všech těchto druhů je možná jak kondenzace (transformace vedlejší věty ve větný člen), tak dekonenzace (přeměna větného členu ve větu vedlejší).

Jako stylově neutrální můžeme označit přívlastkové konstrukce infinitivní. Z tohoto důvodu lze předpokládat, že jejich výskyt v komunikátech odborného stylu bude vysoký. Řídícím výrazem přívlastkových konstrukcí infinitivních je substantivum, které nese ve svém významu složku modální, např. *možnost ubytovat se, právo vydávat knihy*.³¹ Dále jsou infinitivní kondenzátory závislé také na adjektivu, predikativu nebo na slovese. Nejedná se však už o přívlastkové konstrukce.

Konkurenty ke kondenzátorům infinitivním představují konstrukce substantivní tvořené dějovými substantivy, a to zejména v prostém genitivu, např. *zákaz kouřit – zákaz kouření* (méně často v dativu) nebo v pádech předložkových, např. *snaha vyniknout – snaha o vyniknutí*.³² Jako výhodnější se ovšem jeví užívat kondenzátor infinitivní, jelikož méně zatěžuje větnou stavbu, je na rozdíl od kondenzátoru substantivního stylově neutrální a klade menší požadavky na adresáta při recepci textu. I přes tyto nesporné výhody infinitivních přívlastkových konstrukcí, jsou v komunikátech odborných, ale i právních stále frekventovanější kondenzátory substantivní.

Pro naše účely jsou ovšem nejdůležitější kondenzátory adjektivní, protože jejich hlavní funkce tkví v zhušťování vztahů přívlastkových. Dekondenzací těchto přívlastkových konstrukcí potom dostaneme vedlejší věty vztahné. Dle Příruční mluvnice češtiny můžeme adjektivní kondenzátory rozlišovat na několik kondenzačních typů, a to podle obecného významu kondenzačních adjektiv a podle jejich forem.

---

³⁰ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 752.

³¹ Tamtéž, s. 756.

³² Tamtéž.

Od sloves nedokonavých jsou tvořeny kondenzované přívlastky pomocí adjektivizovaných přechodníků zakončených na *-cí*, kdy je zhuštěn děj probíhající současně s dějem predikátového slovesa v řídicí části věty: [Kolda] *neviděl ani vrátného, domlouvajícího uprchlíkům, ani popeláře, šourajícího se z vrátnice s putnou na shrbených zádech, ba ani čističe, běžící k odstavené soupravě*.³³ Podle závažnosti sdělení můžeme tento typ přívlastkových konstrukcí dělit na tzv. přívlastek volný a přívlastek těsný. Přívlastky volné rozvíjejí význam substantiva o informaci doplňující. Jestliže tuto polovětnou přívlastkovou konstrukci z daného větného celku vynecháme, jeho význam se nezmění (příklad jsme již výše uvedli). U přívlastku těsného jde o omezení významu řídicího substantiva: „z množiny předmětů tímto substantivem pojmenovaných vyčleňuje podmnožinu nebo prvek/prvky, které mají vlastnost popisovanou vedlejší větou nebo adjektivem“.³⁴ Tento restriktivní přívlastek nelze ze syntaktického celku vypustit, jelikož by jeho vynechání změnilo význam tohoto celku, např. *probudil mne zvuk kaménků dopadajících na podlahu mého pokoje*.³⁵ V obou případech je důležité všimnout si interpunkce. Přívlastek volný se totiž odděluje čárkou, je-li vložený, tak z každé strany, kdežto přívlastek těsný se čárkou neodděluje.

Dalším typem adjektivních konstrukcí jsou adjektiva utvořená adjektivizací přechodníku minulého sloves dokonavých zakončená na *-(v)ší*. Označují vlastnost, která je následkem ukončení děje vztažné věty před dějem predikátového slovesa ve větě řídicí: ... [zástup lidu] *stále vzrůstal z nepatrného hloučku shromážděnějšího se před domem* ...³⁶

Předešlému typu, u kterého pociťujeme knižní stylový příznak, konkuruje další námi sledovaný typ adjektivních kondenzátorů, a to dějová adjektiva bezpředmětových sloves zakončená na *-lý*, např. *Jdete roztroušenými balvany, zbloudilými sem před staletími*.³⁷ Ta však řadíme k výrazovým prostředkům stylově neutrálním. Mohou být jak ve funkci přívlastku, tak ve funkci doplňku.

Velmi frekventovaným typem adjektivních kondenzátorů jsou přívlastkové konstrukce zakončené na *-ný* a *-tý*. Tyto konstrukce označují vlastnosti vyplývající z trpně pojatého děje: *Zboží, na saních naložené, bylo přikryto formanskou plachtou*.³⁸ Tento děj může být ukončený i neukončený, nebo opakovaný. Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý* mají neutrální stylový příznak.

³³ GREPL, Miroslav et al. *Průruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 757.

³⁴ Tamtéž, s. 495.

³⁵ Tamtéž, s. 757.

³⁶ Tamtéž, s. 758.

³⁷ Tamtéž, s. 758.

³⁸ Tamtéž, s. 759.

Posledním typem adjektivních kondenzátorů jsou adjektiva zakončená na *-telný*, např. *sotva slyšitelný hlas*.³⁹ Ta se objevují nejen jako přívlastkové konstrukce, ale i ve funkci doplňku nebo sponově jmenného přísudku.

Rozeznávat můžeme i další kondenzační konkurenty: přechodníkové, participiální a adverbialní. Ty však už nejsou formálně vyjadřovány přívlastkovými konstrukcemi.

Přechodníkové kondenzátory mají především doplňkovou funkci (*Karla, umívajíc nádobí, dbala, aby působila hřmotu co nejméně.*), ale mohou ukrývat i vztahy časové, příčinné, způsobové nebo přípustkové.⁴⁰ Z hlediska stylového příznaku jsou knižního charakteru, a to zejména přechodníkové konstrukce s přechodníkem minulým.

Příznak knižnosti pocítujeme i u kondenzátorů participiálních. Tyto kondenzátory mohou obsahovat různé vztahy, např. příčinné nebo přípustkové (*Kdo na rychtárku něco věděl, umkl ted' náhle, dojat její žalostí.*)⁴¹

Kondenzátory adverbialní vznikly od participiálního adjektiva, např. *zlomený* – *zlomeně*, a fungují jako příslovečná určení.

1.5.1.2 Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich složitost

Přívlastkové konstrukce se mohou nacházet v antepozici (před řídicím podstatným jménem), nebo postpozici (za řídicím podstatným jménem), a to podle vzájemného pořadí řídicího substantiva a dané přívlastkové konstrukce. Druhým kritériem pro umístění přívlastkových konstrukcí v syntaktickém celku je jejich vzdálenost od substantiva, na němž jsou závislé. Podle toho můžeme dělit přívlastkové konstrukce na ty, které zaujímají pozici kontaktní, jsou tedy těsně u řídicího substantiva, a na ty, jež se nacházejí v pozici distantní (zaujímající větší vzdálenost od řídicího substantiva).

Důležité je také rozlišovat, zdali je přívlastková konstrukce holá (nerozvitá), či rozvitá. K rozvíjení přívlastkové konstrukce pak mohou sloužit další větné členy nebo i vedlejší věty.

---

³⁹ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 759.

⁴⁰ Tamtéž, s. 754.

⁴¹ Tamtéž, s. 755.

2 METODY A CÍLE PRÁCE

Objektem zkoumání této diplomové práce jsou přívlastkové konstrukce, zejména jejich frekvence a způsob vyjadřování, vyskytující se v odborných textech mladších padesáti let. Syntaktický rozbor vybraných textů odborného stylu je proveden na základě předem stanovených kritérií.

Jako vzorek jazykového materiálu pro analýzu nám sloužily čtyři texty odborného stylu. Rozsah každého z nich činí 50 syntaktických celků. Pro porovnání výskytu a frekvence přívlastkových konstrukcí jsme zvolili dva texty patřící do stylu teoreticky odborného a dva texty spadající do stylu popularizačního, z nichž každý druh těchto odborných stylů má svá specifika. Oba zmíněné texty se odlišují zejména svým celkovým zaměřením, účelem a stavbou. Texty teoreticky odborné obsahují nové poznatky primárně určené vědeckým pracovníkům a právě tyto specialisté texty tohoto typu také vytvářejí. Z hlediska kompozice jsou teoreticky odborné texty nejpropracovanější a nejsložitější. Kdežto v textech popularizačního stylu se nové informace podávají co nejsrozumitelnější formou, termíny jsou zde zastoupeny v menší míře (převažují především termíny domácí). Odborný styl popularizační neplní totiž pouze funkci naučnou, ale navíc i funkci získávací. Také kompoziční stránka je na rozdíl od teoreticky odborných textů volnější. Odborné texty popularizačního stylu jsou taktéž tvořeny specialisty, ale jsou určeny zejména zájemcům o obor. Po klasifikaci analyzovaného jazykového materiálu do těchto dvou kategorií (teoreticky odborného stylu a popularizačního stylu) jsme dále vybírali texty podle oborového zaměření. Ze společenských věd byl zvolen obor historie, a to z toho důvodu, že se jedná o můj druhý aprobační předmět. Ve vědách přírodních se stal předmětem našeho zájmu obor biologie.

Shrneme-li tedy stručně výběr jazykového materiálu sloužícího pro účely naší syntaktické analýzy zabývající se přívlastkovými konstrukcemi, dojdeme k závěru, že dokladový jazykový materiál budeme excerpovat z jednoho textu patřícího do oboru historie a z jednoho textu spadajícího do oboru biologie, kdy oba tyto texty klasifikujeme jako teoreticky odborné. Totéž třídění poté využijeme u stylu popularizačního (analyzujeme jeden text z oboru historie a jeden text z oboru biologie). Dohromady se tedy budeme zabývat čtyřmi syntaktickými celky.⁴²

Teoreticky odborné texty a odborné texty stylu popularizačního určené k analýze jsme čerpali z odborných publikací. Teoreticky odborný text z oblasti historie byl vybrán

---

⁴² Viz Příloha č. 1–4

z knihy Jana Filipa *Keltská civilizace a její dědictví*.⁴³ Výběr této publikace souvisí s mým zájmem o pravěké období především o Kelty. K získání textu z oboru biologie patřící taktéž k teoreticky odbornému stylu jsme využili publikaci *Morfologie rostlin* od Zdeňky Slavíkové.⁴⁴ Tato kniha obsahuje učební texty pro vysoké školy. Obě tyto odborné publikace a v nich obsažený již zmiňovaný dokladový jazykový materiál byly zapůjčeny v knihovně Západočeské univerzity v Plzni. S odbornými texty popularizačního stylu to bylo snazší, jelikož mi k jejich získání stačila domácí knihovna. U oboru historie jsem čerpala z ilustrované encyklopedie *Dějiny českých zemí*, která je dílem předního českého historika Petra Čorneje.⁴⁵ Z chronologického vývoje naší společnosti od dob pravěkých až po pád totalitního režimu koncem 20. let byla vybrána kapitola zabývající se husitskými válkami. V oboru biologie mě nejvíce oslovila publikace zahraničního autora Gerharda Hartmanna *Divoká zvířata* z encyklopedické řady Co-jak-proč, která je určená, jak autor knihy sám zmiňuje, dětem od 8 do 14 let.⁴⁶ Jazykovým materiálem pro syntaktickou analýzu se zde stala část pojednávající o masožravcích.

Dva druhy textů odborného stylu (teoretický a popularizační) a dvě oblasti zaměření textů (společenských a přírodních věd) jsme vybrali kvůli jejich diferencím, které se projevují především v syntaktické stavbě textů. V těchto textech jsme porovnávali zjištěné rozdíly týkající se přívlastkových konstrukcí, jejich frekvence, typů, složitosti. Dále jsme srovnávali vzájemné pořadí těchto konstrukcí a řídicího substantiva, a postavení přívlastkových konstrukcí co do vzdálenosti vzhledem k řídicímu podstatnému jménu. Zaměřili jsme se tedy na to, zda se jedná o přívlastkové konstrukce adjektivní (zakončené na *-cí*, *-(v)ší*, *-lý*, *-ný*, *-tý* a *-telný*), infinitivní či substantivní. Dále nás zajímalo, je-li přívlastková konstrukce v antepozici, nebo postpozici a je-li přívlastková konstrukce v pozici kontaktní, či v pozici distantní. A v neposlední řadě jsme se zaměřili na to, zda se přívlastková konstrukce nachází v podobě rozvitě, či nerozvitě.

Při vypracovávání této diplomové práce jsme postupovali následovně. Nejprve jsme podrobně prostudovali doporučenou odbornou literaturu zabývající se problematikou přívlastkových konstrukcí. Jednalo se zejména o publikaci *Příruční mluvnice češtiny*, která nám sloužila především ke klasifikaci typů jednotlivých přívlastkových konstrukcí.⁴⁷ Dalším důležitým zdrojem teoretických informací se stala *Mluvnice češtiny 3*, kde jsme

---

⁴³ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*, 1995, s. 87–91.

⁴⁴ SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*, 2002, s. 96–99.

⁴⁵ ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*, 2013, s. 42–45.

⁴⁶ HARTMANN, Gerhard. *Divoká zvířata*, 2005, s. 23–25.

⁴⁷ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 752–760.

čerpali zejména z kapitoly o postavení a složitosti atributu.⁴⁸ Na základě seznámení se s touto odbornou literaturou jsme si předem stanovili přesná kritéria zkoumání jazykového materiálu rozděleného do čtyř skupin, jak bylo již výše popsáno. Poté jsme excerpovali dokladový jazykový materiál z vybraných textů teoreticky odborného a popularizačního stylu a provedli detailní analýzu přívlastkových konstrukcí z hlediska již dříve stanovených kritérií. Excerpovaný materiál jsme vyhodnotili kvantitativně, zjistili jsme tedy počet přívlastkových konstrukcí u jednotlivých typů, postavení a složitost těchto konstrukcí. Kvůli přehlednosti zjištěných výsledků jsme vytvořili čtyři totožné záznamové tabulky, kam byly ony výsledky z každého ze čtyř analyzovaných textů zaznamenány.⁴⁹ Poté jsme na základě kvantitativního zkoumání komunikátů shrnuli výsledky analýzy všech čtyř textů do jedné přehledové tabulky, která sloužila jako jeden z výchozích zdrojů pro kapitolu Závěry kapitoly Vlastní analýza.⁵⁰ Jak z hlediska kvantitativního, tak z hlediska kvalitativního jsme excerpovaný materiál charakterizovali v kapitole Závěry kapitoly Vlastní analýza, kde jsme taktéž provedli srovnání všech čtyř výchozích textů (komparace teoreticky odborného textu a textu popularizačního stylu, komparace textu z oboru společenských věd a textu z oboru přírodních věd). Nakonec jsme v kapitole Závěry zdůraznili nejdůležitější poznatky diplomové práce, shody a rozdíly jednotlivých komunikátů podléhajících našemu výzkumu s ohledem na předem stanovená kritéria.

---

⁴⁸ DANEŠ, František et al. *Mluvnice češtiny: [Díl 3], Skladba*, 1987, s. 160–169.

⁴⁹ Viz Příloha č. 5–8

⁵⁰ Viz Příloha č. 9

3 VLASTNÍ ANALÝZA

3.1 Přívlastkové konstrukce vyskytující se v komunikátu teoreticky odborném z oboru společenských věd – historie

V teoreticky odborném textu z oboru historie, jenž se pro nás stal zdrojem jazykového materiálu, jsou přívlastkové konstrukce velmi frekventovaným prostředkem sloužícím k jeho kondenzaci. Ta umožňuje uvést velké množství informací na malém prostoru, lze tedy vytvořit méně rozsáhlý text co do počtu větných celků. V tomto odborném komunikátu se objevily pouze přívlastkové konstrukce adjektivní. Jmenovitě se jedná o přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* a přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*. Přestože jsme se v textu zaměřili také na přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší*, na *-lý* a na *-telný*, poté na přívlastkové konstrukce infinitivní a substantivní, tak se ani jeden z těchto typů přívlastkových konstrukcí v excerpovaném materiálu neobjevil. Absence přívlastkových konstrukcí s přechodníkem minulým zakončeným na *-(v)ší* nás velmi překvapila, jelikož se jedná o text teoreticky odborný a projev psaný, kde bývá výskyt tohoto typu konstrukcí mnohem častější než v textech popularizačního stylu nebo v projevech mluvených. Lze tedy konstatovat, že tyto konstrukce zakončené na *-(v)ší* jsou v tomto stylu komunikátu jednoznačně na ústupu.

Celkem se v teoreticky odborném textu z oboru historie o padesáti syntaktických celcích objevilo 12 přívlastkových konstrukcí: deset adjektivních konstrukcí zakončených na *-ný*, *-tý* a dvě adjektivní konstrukce zakončené na *-cí*.

Nejčastějším typem přívlastkových konstrukcí jsou tedy konstrukce adjektivní zakončené na *-ný* a *-tý*, které jsou odvozeny z příčestí trpného. Tyto konstrukce označují vlastnosti vyplývající z trpně pojatého děje. Ovšem i v rámci tohoto typu přívlastkových konstrukcí lze vidět nevyváženost. Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný* jsou mnohem frekventovanější nežli adjektivní konstrukce zakončené na *-tý*, přesněji je jejich míra četnosti v poměru 9:1. Jelikož jsme ale oba tyto typy přívlastkových konstrukcí zařadili do jedné skupiny, nebudeme se dále zabývat jejich dělením. Využívání těchto přívlastkových konstrukcí vede k úspornosti vyjadřování a zabraňuje nadměrnému užívání vět vedlejších, přičemž však kondenzovaná věta jednoduchá obsahuje stejnou míru informací, která by se vyskytovala i v souvětí.

Příklady přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-ný* a *-tý* užitých v teoreticky odborném textu z oboru historie:⁵¹

Také antropologicky nelze mluvit o vyhraněné rase.

Je důležité, že dolichokranní složku, zjištěnou v Čechách, nalzáme také na některých poměrně mladých slovenských pohřebištích, zvláště v Horním Jatově-Trnovci nebo i na obou pohřebištích v Hurbanově.

Zdůrazňuje to Strabon ve své Geografii, psané za Augusta a Tiberia, který Germánům připisuje jen větší postavu a divočejší povahu.

Když císař Kaligula potřeboval při triumfu r. 37 staty, kteří by představovali zajaté Germány, obstaral si Kelty z Galie.

Dalším typem přívlastkových konstrukcí, které se vyskytují v historickém textu teoreticky odborném, jsou adjektivní konstrukce zakončené na *-cí*. Tento typ byl však v odborném komunikátu tohoto charakteru zastoupen v daleko menší míře. Jedná se o adjektivizované přechodníky, jež jsou utvořeny od nedokonavých sloves. Kondenzovaný děj probíhá zároveň s dějem predikátového slovesa v řídicí části věty. U těchto přívlastkových konstrukcí bylo nezbytné také rozlišit, jde-li o konstrukci volnou, nebo těsnou. Klasifikačním kritériem tedy bylo, zda lze danou konstrukci beze změny smyslu celé věty vypustit, či nikoli. Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* se v daném textu objevily pouze dvě, a to v poměru 1:1, co se týká přívlastku volného a těsného.

Volná přívlastková konstrukce adjektivní zakončená na *-cí* užitá v teoreticky odborném textu z oboru historie:⁵²

Podle Caesara to byl lid vrtkavý, stále toužící po novotách, avšak velmi způsobilý napodobit vše, co viděl a čemu se kde mohl přiučit.

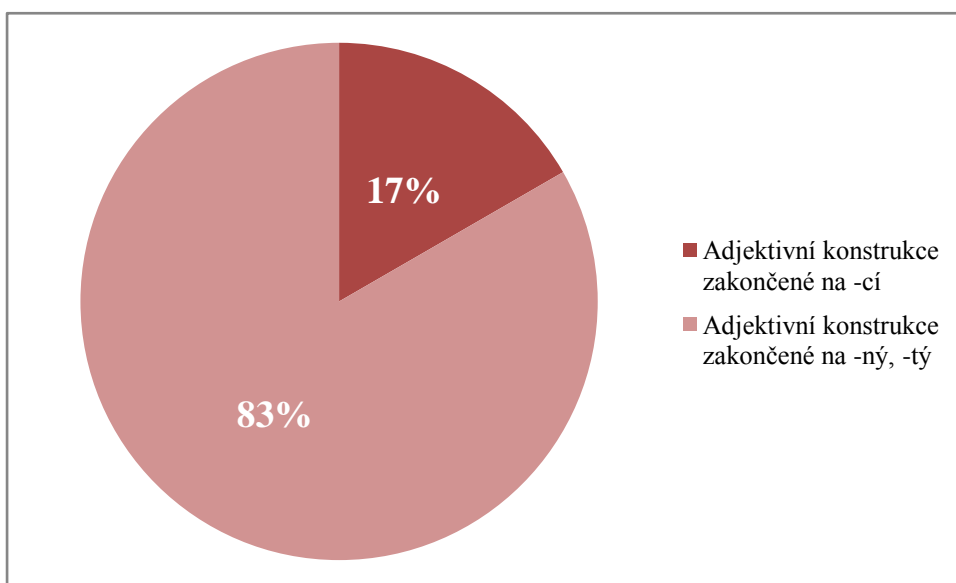
⁵¹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*, 1995, s. 87–91.

⁵² Tamtéž.

Těsná přívlastková konstrukce adjektivní zakončená na *-cí* užitá v teoreticky odborném textu z oboru historie:⁵³

Pohřby keltských bojovníků, tedy příslušníků vrstvy společensky rozhodující, dosvědčují i na našem území, že ve výšce mužů byly značné rozdíly.

Graf č. 1: Typy přívlastkových konstrukcí vyskytující se v komunikátu teoreticky odborného stylu z oboru historie

Při analýze přívlastkových konstrukcí jsme se kromě typů těchto konstrukcí také zaměřili na jejich složitost (rozvitost). Rozlišovali jsme přívlastkové konstrukce holé (nerozvité) a rozvité. V daném textu převažovaly konstrukce rozvité (výskyt 8). Tyto konstrukce byly nejčastěji rozvity jen jedním větným členem (např.: *Pohřby keltských bojovníků, tedy příslušníků vrstvy společensky rozhodující, dosvědčují i na našem území, že ve výšce mužů byly značné rozdíly.*). Přívlastkové konstrukce holé byly pouze čtyři, a to všechny typu adjektivního zakončeného na *-ný, -tý* (např.: *Ziskané zprávy často zvětšovali.*).

Dále nás zajímalo postavení přívlastkových konstrukcí vzhledem k řídicímu podstatnému jménu, tedy vzájemné pořadí substantiva a přívlastkové konstrukce. Lze zde spatřit určitou provázanost se složitostí přívlastkových konstrukcí. Rozvité přívlastkové konstrukce se vždy nacházely v postpozici a přívlastkové konstrukce holé (nerozvité) se

⁵³ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*, 1995, s. 87–91.

objevily pouze v antepozici. Z tohoto poznání tudíž vyplývá, že přívlastkových konstrukcí v postpozici v textu můžeme najít osm, kdežto přívlastkové konstrukce v antepozici pouze čtyři. Jako zajímavý se jeví také fakt, že všechny přívlastkové konstrukce vyskytující se v antepozici řadíme k typu přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-ný, -tý* (např.: *Když císař Kaligula potřeboval při triumfu r. 37 staty, kteří by představovali zajaté Germány, obstaral si Kelty z Galie.*).

V neposlední řadě jsme si všimli také vzdálenosti přívlastkových konstrukcí od řídicího substantiva. Sledovali jsme tedy, zda jsou konstrukce v pozici kontaktní (těsně u dominujícího jména), nebo v pozici distantní (zaujímající větší vzdálenost od řídicího substantiva). Při excerpci daného materiálu jsme zjistili, že se přívlastkové konstrukce mnohem častěji vyskytují v kontaktní pozici. Těchto přívlastkových konstrukcí bylo nalezeno celkem osm, jednalo se o konstrukce obou nalezených typů. Přívlastkové konstrukce objevující se v pozici distantní byly pouze čtyři, z toho tři patřily k typu adjektivnímu zakončenému na *-ný, -tý* a jedna k typu adjektivnímu zakončenému na *-cí*: *Podle Caesara to byl lid vrtkavý, stále toužící po novotách, avšak velmi způsobilý napodobit vše, co viděl a čemu se kde mohl přiučit.*

3.2 Přívlastkové konstrukce vyskytující se v komunikátu teoreticky odborném z oboru přírodních věd – biologie

Frekvence přívlastkových konstrukcí v teoreticky odborném textu z oboru biologie je velmi vysoká. V tomto zdroji jazykového materiálu s rozsahem 50 syntaktických celků se vyskytlo celkem 42 přívlastkových konstrukcí čtyř různých typů: konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*, konstrukce adjektivní zakončené na *-lý*, konstrukce adjektivní zakončené na *-ný, -tý* a konstrukce substantivní. Dále jsme si všimli přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-(v)ší*, přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-telný* a přívlastkových konstrukcí infinitivních. Žádné z těchto tří přívlastkových konstrukcí jsme ovšem v textu nenašli. Jako konkurenty u intranzitivních sloves k adjektivním kondenzátorům na *-(v)ší* jsou vnímána dějová adjektiva na *-lý*, se kterými se v daném textu ovšem často setkáváme. Co se týká přívlastkových konstrukcí infinitivních, jejich konkurentem jsou přívlastkové konstrukce substantivní, převažující v textech intelektuální povahy.

Celkem se v teoreticky odborném textu z oboru biologie, jak již bylo výše uvedeno, vyskytlo 42 přívlastkových konstrukcí: konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* zde byly

zastoupeny v počtu devět, konstrukcí adjektivních zakončených na *-lý* se v textu objevilo taktéž devět, konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý* se v komunikátu vyskytly 22krát a konstrukce substantivní zde byly pouze dvě.

Nejpočetnější skupinou, tvořící více než polovinu z celkového počtu nalezených přívlastkových konstrukcí v daném textu, se staly přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*. Přičemž konstrukce zakončené na *-ný* (výskyt 21) jsou daleko frekventovanější oproti konstrukcím zakončeným na *-tý* (výskyt 1).

Příklady přívlastkových konstrukcí adjektivní zakončených na *-ný*, *-tý* užitých v teoreticky odborném textu z oboru biologie:⁵⁴

Koruna představuje vnitřní část rozlišeného pedantu.

Zbarvení koruny je velmi různé (jen černé květy nejsou známy) a je způsobeno buď barvivy rozpuštěnými v buněčné šťávě anebo barvivy obsaženými v plastidech.

Mezofylem tvořeným parenchymatickými buňkami prostupují korunními lístky cévní svazky, svrchu patrné jako žilky, mnohdy bohatě větvené.

*U některých choripetalních rostlin, však většinou se srostlým kalichem, jsou korunní lístky zřetelně rozlišené na dolní úzkou část zvanou nehet, nevýrazně zbarvenou a ukrytou ve srostlém kalichu, a horní širokou lupenitou živě zbarvenou část zvanou čepel, vyčnívající z kalicha (např. kohoutek luční – *Lychnis flos-cuculi* a jiné hvozdíkovité rostliny), obr. 101.*

Dále se v teoreticky odborném textu z oblasti biologie vyskytly přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*. Těchto konstrukcí bylo oproti předchozímu typu o poznání méně. Tyto konstrukce jsme dále rozlišili na konstrukce těsné a konstrukce volné. V tomto případě v menší míře převažovaly konstrukce volné nad konstrukcemi těsnými, a to v poměru 5:4.

Příklady volných přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-cí* užitých v teoreticky odborném textu z oboru biologie:⁵⁵

---

⁵⁴ SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*, 2002, s. 96–99.

⁵⁵ Tamtéž.

Barviva obsažená v buněčné šťávě jsou buď flavonové, popř. flavonolové glykosidy a anthokyany, obsahující cukernou složku a tudíž jsou dobře rozpustné v buněčné šťávě.

Přední stěna pohárku je o něco nižší než zadní stěna pohárku, mající obvykle na bázi nektárium.

V úboru některých hvězdicovitých (Asteraceae) jsou sympetalní koruny dvojího typu: 1) pravidelné, pětičetné, trubkovité, tvořící uprostřed úboru tzv. terč a 2) souměrné, druhotně trojčetné, jazykovité, zpravidla větší a často nápadně zbarvené, tvořící na obvodu úboru tzv. paprsek (např. slunečnice roční – *Helianthus annuus*).

Příklady těsných přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na -cí užitých v teoreticky odborném textu z oboru biologie:⁵⁶

Např. u žlutě kvetoucí konopice sličné (*Galeopsis speciosa*) je střední lalok dolního pysku celý intenzivně fialový (až na úzký lem).

Korunní lístky pryskyřníku (*Ranunculus*) mají také paltátní stavbu, avšak přední stěna pohárku je redukována jen na nepatrnou bazální šupinu kryjící nektárium, obr. 70 B.

Ve stejném počtu jako předchozí typ (přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na -cí) se v teoreticky odborném textu z oboru biologie objevují také přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na -lý (výskyt 9). Jedná se o dějová adjektiva bezpředmětových sloves.

Příklady přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na -lý užitých v teoreticky odborném textu z oboru biologie:⁵⁷

Jako přechodný typ mezi oběma korunami bývá uváděna dvoupyiská koruna plnokvětých červeně kvetoucích kopretin (*Chrysanthemum coccineum*) a poněkud potlačeným horním pyskem srostlým ze dvou lístků a protáhlým dolním pyskem srostlým ze tří lístků.

---

⁵⁶ SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*, 2002, s. 96–99.

⁵⁷ Tamtéž.

Vývojově původnější je koruna choripetalní, tvořená navzájem nesrostlými korunními lístky (např. mák – *Papaver*), odvozenější je koruna sympetalní, tvořená srostlými korunními lístky (např. hluchavka – *Lamium*).

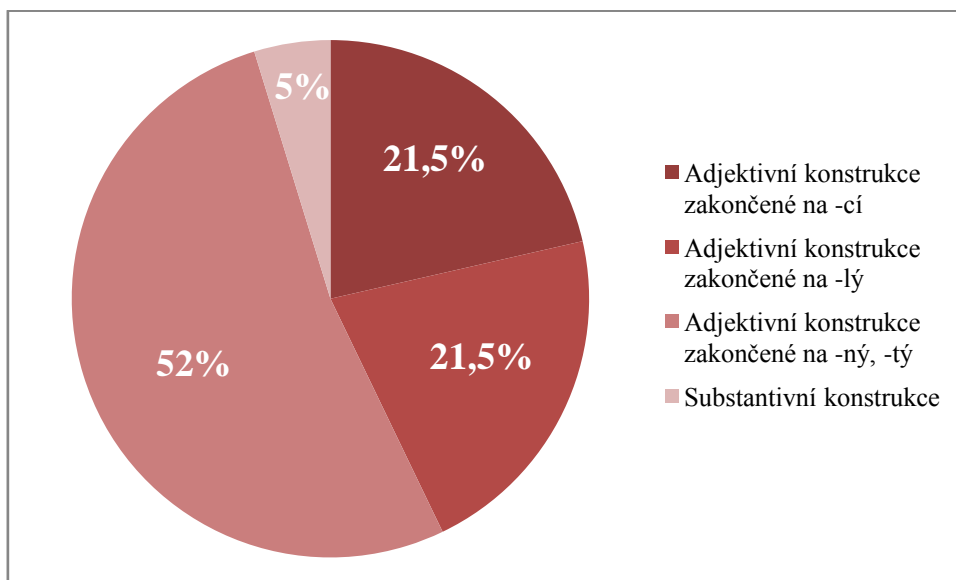
Jako nejméně frekventovaný typ přívlastkových konstrukcí se v teoreticky odborném komunikátu z oboru biologie ukázaly být přívlastkové konstrukce substantivní. Tyto konstrukce tvoří 5 % z celkového počtu přívlastkových konstrukcí nalezených v tomto textu. Substantivní konstrukce přispívají k větší míře složitosti psaného projevu. Za příčinu malého počtu těchto substantivních konstrukcí (výskyt 2) v tomto odborném komunikátu lze považovat fakt, že tyto konstrukce s sebou nesou jistou míru knižnosti.

Přívlastkové konstrukce substantivní užití v teoreticky odborném textu z oboru biologie:⁵⁸

Mění-li se v průběhu kvetení pH buněčné šťávy, mění se i barva květů.

Pakorunka také zdůrazňuje funkci koruny při optickém lákání opylujícího hmyzu.

Graf č. 2: Typy přívlastkových konstrukcí vyskytující se v komunikátu teoreticky odborného stylu z oboru biologie

Dalším z hledisek zkoumání odborného textu byla rozvitost či nerozvitost užitých přívlastkových konstrukcí. Značnou převahu v teoreticky odborném komunikátu z oboru biologie měly přívlastkové konstrukce rozvité, kterých se v daném textu vyskytlo 34

⁵⁸ SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*, 2002, s. 96–99.

z celkového počtu 42 přívlastkových konstrukcí. Z toho vyplývá, že přívlastkových konstrukcí holých (nerozvitých) bylo o poznání méně, a to osm. Z hlediska frekvence jednotlivých typů jsou rozvitě přívlastkové konstrukce zastoupeny zejména u přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-ný*, *-tý*, jejichž počet dosáhl čísla 21 z 22 možných (např.: *Jiné hvězdicovité mají naopak úbor složený jen z jednoho typu květů, bud' trubkovitých (např. heřmánek terčovitý – *Matricaria discoidea*) nebo jazykovitých (např. pampeliška – *Taraxacum*).*). Dále jsme se s přívlastkovými konstrukcemi rozvitými setkali jako s jediným možným typem u volných konstrukcí adjektivních zakončených *-cí* vyskytujících se v excerpovaném textu (např.: *Barviva obsažená v buněčné šťávě jsou bud' flavonové, popř. flavonolové glykosidy a anthokyany, obsahující cukernou složku a tudíž jsou dobře rozpustné v buněčné šťávě.*). V ostatních případech byl počet rozvitých a nerozvitých konstrukcí téměř vyrovnaný.

Dále jsme se zaměřili na vzájemné pořadí řídicího substantiva a přívlastkové konstrukce. Šlo nám tedy především o to, zda je daná přívlastková konstrukce v antepozici, nebo v postpozici. Daleko častěji se přívlastkové konstrukce v teoreticky odborném komunikátu z oboru biologie vyskytovaly v postpozici, a to v poměru 27:15. Co se týká postpozice, frekventovanějším typem v této pozici byly přívlastkové konstrukce rozvitě (výskyt 26) oproti těm nerozvitým (výskyt 1). V antepozici se však tento rozdíl stírá, jelikož poměr rozvitých a nerozvitých přívlastkových konstrukcí je 8:7. Z hlediska jednotlivých typů přívlastkových konstrukcí lze říci, že pro volné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* a pro přívlastkové konstrukce substantivní je charakteristická pouze postpozice (např.: *Přední stěna pohárku je o něco nižší než zadní stěna pohárku, mající obvykle na bázi nektárium.*). Kdežto u ostatních skupin přívlastkových konstrukcí lze spatřovat jistou vyrovnanost v jejich postavení. Výjimku pak tvoří přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*, kde je patrná převaha postpozice (např.: *Zbarvení koruny je velmi různé (jen černé květy nejsou známy) a je způsobeno bud' barvivy rozpuštěnými v buněčné šťávě anebo barvivy obsaženými v plastidech.*).

Nakonec jsme se zabývali postavením přívlastkových konstrukcí co do vzdálenosti vzhledem k řídicímu substantivu, jedná-li se tedy o pozici kontaktní, či o pozici distantní. Poměr těchto dvou pozic se v odborném komunikátu tohoto typu značně liší, jelikož v pozici kontaktní je 26 přívlastkových konstrukcí (např.: *Sympetalní (srostlolupenná) koruna, rozlišená na dolní srostlou část – korunní trubku a horní nesrostlý korunní lem, je vývojově odvozenější.*), kdežto v pozici distantní pouze 16 (např.: *Přední stěna pohárku je*

o něco nižší než zadní stěna pohárku, mající obvykle na bázi nektárium.). Na toto rozvrstvení nemá žádný vliv typ přívlastkových konstrukcí.

3.3 Přívlastkové konstrukce vyskytující se v komunikátu popularizačního stylu z oboru společenských věd – historie

Frekvence přívlastkových konstrukcí v analyzovaném komunikátu z oboru historie patřícímu k popularizačnímu stylu je vysoká. Celkem se v textu, jehož rozsah činí 50 syntaktických celků, nachází 23 přívlastkových konstrukcí. Jsou zde zastoupeny téměř všechny typy přívlastkových konstrukcí. Chybí pouze přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší* a *-lý*. V analyzovaném textu tedy můžeme najít pět typů přívlastkových konstrukcí, a to přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* (výskyt 5), *-ný*, *-tý* (výskyt 9) a *-telný* (výskyt 2), dále pak přívlastkové konstrukce infinitivní (výskyt 3) a substantivní (výskyt 4).

Nejčastěji jsou v daném textu zastoupeny přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*. Nachází se zde v počtu devět a všech devět konstrukcí je zakončeno na *-ný*.

Příklady přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-ný* užitých v textu popularizačního stylu z oblasti historie:⁵⁹

Nespokojení husité, vedení radikálním kazatelem Janem Želivským, svrhli z oken novoměstské radnice nenáviděné konšely i jejich pomocníky a na místě je ubili.

Útok na Žižkovu provizorní pevnůstku, umístěnou na hřebenu Vítkovy hory a kontrolující dvě silnice, jimiž si Praha udržovala spojení se světem, však 14. července skončil krachem.

Skutečnost, že husitské úspěchy v letech 1420–1421 byly především dílem Prahy, jejich venkovských spojenců a Tábora, se ukázala na sněmu konaném 3. – 7. června 1421 v Čáslavi.

Z hlediska míry četnosti následují přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*. Tyto konstrukce se stejně jako konstrukce substantivní v analyzovaném komunikátu objevují pětkrát. Z toho se třikrát jedná o konstrukci těsnou (např.: *Upevnění husitských pozic neodradilo krále Zikmunda a katolíky v zahraničí od snahy zasadit českému kacířství*

⁵⁹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*, 2013, s. 42–45.

zničující úder.) a dvakrát o konstrukci volnou (např.: *Útok na Žižkovu provizorní pevnůstku, umístěnou na hřebenu Vítkovy hory a kontrolující dvě silnice, jimiž si Praha udržovala spojení se světem, však 14. července skončil krachem.*).

Méně častým typem přívlastkových konstrukcí, vyskytujícím se v daném komunikátu, byly přívlastkové konstrukce substantivní. V analyzovaném komunikátu se objevují celkem čtyřikrát.

Přívlastkové konstrukce substantivní užitě v textu popularizačního stylu z oblasti historie:⁶⁰

V Praze pak přijali společný husitský program, nazývaný čtyři artikuly pražské a stručně shrnující základní principy husitského pojetí božího zákona (1. přijímání z kalicha, 2. svobodné kázání slova božího, 3. trestání smrtelných hříchů, 4. zákaz světského panování církve, tj. zábor jejích statků a zákaz zásahů do světové politiky).

S ostatními přívlastkovými konstrukcemi se v daném textu setkáváme jen zřídka. V počtu tři jsou v analyzovaném komunikátu zastoupeny přívlastkové konstrukce infinitivní. Jako příklad lze uvést větný celek: *Zmar Zikmundových pokusů dobýt hlavní město Českého království uvolnil husitům ruce k rozšíření vlastní mocenské sféry.* Posledním typem přívlastkových konstrukcí vyskytujícím se v jazykovém materiálu z této oblasti jsou přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-telný* (výskyt 2).

Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-telný* užitě v textu popularizačního stylu z oblasti historie:⁶¹

Husité i katolíci sdíleli neotřesitelné mínění, že pouze na jejich straně stojí Bůh, že výhradně oni znají správný výklad božího zákona.

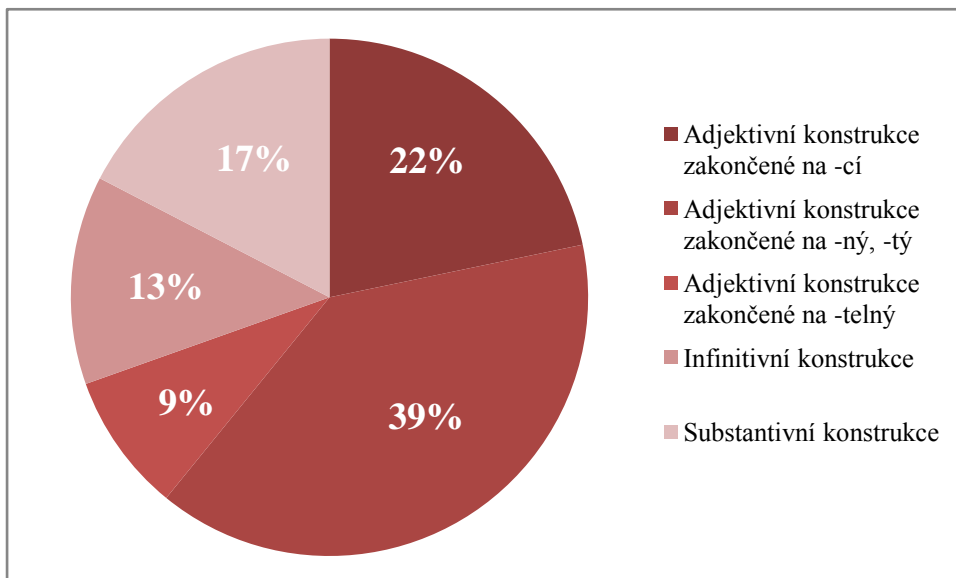
Z nesmiřitelných stanovisek se rodila svatá válka, v níž alespoň zpočátku neexistoval prostor pro smír a snášlivost.

---

⁶⁰ ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*, 2013, s. 42–45.

⁶¹ Tamtéž.

Graf č. 3: Typy přívlastkových konstrukcí vyskytující se v komunikátu popularizačního stylu z oboru historie

Dále jsme se u tohoto druhu odborného komunikátu zaměřili na rozvitost a nerozvitost přívlastkových konstrukcí, na vzájemné pořadí přívlastkové konstrukce a řídicího substantiva, tedy na antepozici a postpozici, a v neposlední řadě na to, je-li přívlastková konstrukce v pozici kontaktní, nebo v pozici distantní vzhledem k řídicímu substantivu.

Z hlediska složitosti přívlastkových konstrukcí jsme došli k závěru, že větší počet přívlastkových konstrukcí je rozvitých (výskyt 14) a menší počet je těch nerozvitých (výskyt 9). Co se týká typu přívlastkových konstrukcí ve vztahu ke kritériu rozvitost – nerozvitost, lze říci, že pouze přívlastkové konstrukce substantivní (např.: *přijímání z kalicha*, *svobodné kázání slova božího*, *trestání smrtelných hříchů*) a infinitivní (např.: *Upevnění husitských pozic neodradilo krále Zikmunda a katolíky v zahraničí od snahy zasadit českému kacířství ničující úder.*) jsou všechny rozvité. Na druhou stranu přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-telný* (např.: *Z nesmiřitelných stanovisek se rodila svatá válka, v níž alespoň zpočátku neexistoval prostor pro smír a snášenlivost.*) jsou všechny nerozvité. Odlišnosti ve složitosti přívlastkové konstrukce jsou také u přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-cí*. Zde jsou totiž všechny volné přívlastkové konstrukce rozvité (např.: *Útok na Žižkovu provizorní pevnůstku, umístěnou na hřebenu Vítkovy hory a kontrolující dvě silnice, jimiž si Praha udržovala spojení se světem, však 14. července skončil krachem.*), kdežto všechny těsné přívlastkové konstrukce

jsou nerozvité (např.: *Samotnou Kutnou Horu sice Zikmund v prosinci 1421 obsadil, ale po nečekané ofenzivě husitských vojsk ji na počátku následujícího roku ve zmatku opustil.*). Přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný, -tý* jsou jako jediné jak rozvité (počet 5), tak nerozvité (počet 4).

Zaměříme-li se na vzájemné pořadí přívlasktové konstrukce a dominujícího substantiva, zjistíme, že převažuje postpozice nad antepozicí. Přívlasktových konstrukcí v postpozici jsme našli 14 a přívlasktových konstrukcí v antepozici devět. Srovnáme-li totiž počty přívlasktových konstrukcí rozvitých a nerozvitých s počty přívlasktových konstrukcí v postpozici a antepozici, objevíme shodu. Všechny přívlasktové konstrukce nerozvité se nacházejí v pozici před řídicím substantivem (antepozice) a všechny přívlasktové konstrukce rozvité se zase vyskytují za řídicím substantivem (postpozice). Pouze v postpozici se tedy nacházejí volné přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*, přívlasktové konstrukce infinitivní a substantivní (např.: *Jeho smrt pochopily rozvášněné husitské davy jako příznak blížícího se konce pozemského světa a v touze uspišit nástup vítězného božího království zaútočily na kláštery a kostely, které poničily a v nichž rozbíjely doklady zbytečné církevní nádhery a okázalosti, včetně varhan, plastik, obrazů a cenných bohoslužebných předmětů.*). Jen v antepozici lze doložit těsné přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* a přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-telný* (např.: *Husité i katolíci sdíleli neotřesitelné mínění, že pouze na jejich straně stojí Bůh, že výhradně oni znají správný výklad božího zákona.*). Přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný, -tý* se objevují v obou pozicích (4 – antepozice, 5 – postpozice).

Z hlediska postavení přívlasktové konstrukce co do vzdálenosti vzhledem k řídicímu substantivu rozlišujeme pozici kontaktní a distantní. V pozici kontaktní (tj. těsně u dominujícího jména) se vyskytuje 16 přívlasktových konstrukcí, kdežto v pozici distantní (tj. zaujímavější větší vzdálenost od řídicího substantiva) se nachází sedm přívlasktových konstrukcí. U pozice distantní se jedná zejména o volné přívlasktové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* (např.: *V Praze pak přijali společný husitský program, nazývaný čtyři články pražské a stručně shrnující základní principy husitského pojetí božího zákona (1. přijímání z kalicha, 2. svobodné kázání slova božího, 3. trestání smrtelných hříchů, 4. zákaz světského panování církve, tj. zábor jejich statků a zákaz zásahů do světové politiky.*).

3.4 Přívlastkové konstrukce vyskytující se v komunikátu popularizačního stylu z oboru přírodních věd – biologie

Přívlastkové konstrukce se v analyzovaném textu ze stylové oblasti popularizační z oboru biologie vyskytují jen zřídka. Ve zvoleném jazykovém materiálu čítajícím 50 syntaktických celků jsme našli celkem osm těchto konstrukcí. I přes nízkou frekvenci tohoto jevu lze však v analyzovaném komunikátu rozlišit čtyři typy přívlastkových konstrukcí. Jedná se o přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*, na *-lý* a na *-ný*, *-tý*. Posledním typem přívlastkových konstrukcí nacházejícím se v tomto textu jsou přívlastkové konstrukce infinitivní. Ostatní typy přívlastkových konstrukcí, které v této práci sledujeme, se v daném jazykovém materiálu nevyskytují, konkrétně máme na mysli přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší* a *-telný*, v neposlední řadě přívlastkové konstrukce substantivní.

Nejfrekventovanějším typem přívlastkových konstrukcí objevujícím se v excerpovaném materiálu popularizačního stylu z oboru biologie jsou přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* a přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*. V daném textu se každý z těchto typů konstrukcí vyskytl celkem třikrát.

U konstrukcí adjektivních zakončených na *-cí* se ve všech třech případech jednalo o konstrukci těsnou, z dané věty nevypustitelnou. S volnou přívlastkovou konstrukcí adjektivní zakončenou na *-cí* se v tomto typu komunikátu nesetkáme.

Těsné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* užití v textu popularizačního stylu z oblasti biologie:⁶²

Při lovu kořisti jsou špičáky i trháky vynikající zbraní.

Není však příliš oblíbená, protože dělá rámus na půdách jako hlučící strašidlo a v garážích poškozují brzdové hadičky a kabely v autech.

Proti útočníkovi se brání vystřikováním odporně páchnoucí tekutiny.

S přívlastkovými konstrukcemi adjektivními zakončenými na *-ný*, *-tý* se v daném komunikátu setkáváme třikrát, stejně jako tomu bylo u předchozího typu přívlastkových

---

⁶² HARTMANN, Gerhard. *Divoká zvířata*, 2005, s. 23–25.

konstrukcí. Přičemž konstrukce zakončené na *-tý* se v analyzovaném textu nevyskytují, tudíž konstrukce zakončené na *-ný* jsou zastoupeny v počtu tři.

Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný* užitě v textu popularizačního stylu z oblasti biologie:⁶³

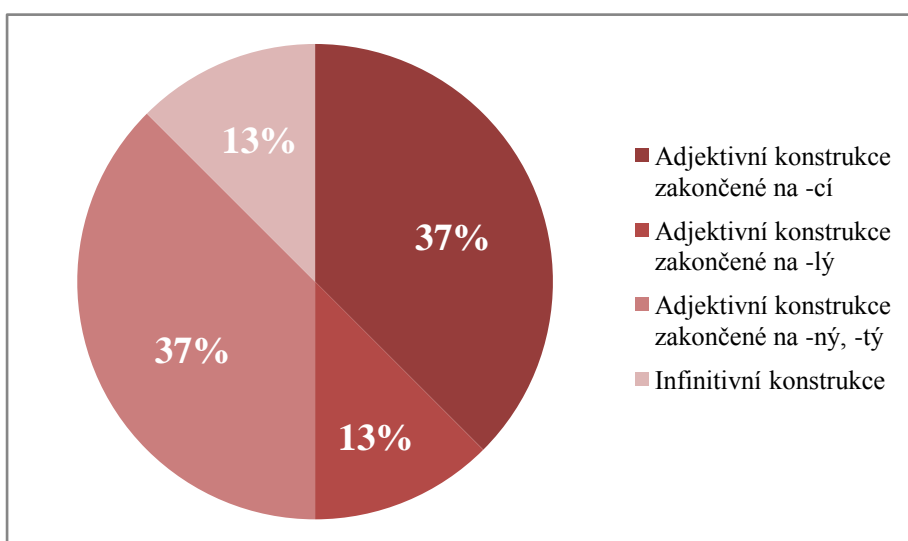
Kromě toho vlastní silné trháky, což jsou přeměněné poslední třenové zuby a první stoličky.

Podobně utvářený chrup mají také ploutvonožci, což je další doklad jejich příslušnosti k šelmám.

V Americe má další příbuzné: šest druhů mývalů, tři druhy nosálů (jméno dostali díky protáhlému čenichu), pět druhů olingů, kynkažu, který dokáže obtočit chápavý ocas kolem větvi, a běžně rozšířené frety kočičí a malé.

Přívlastková konstrukce adjektivní zakončená na *-lý* se v tomto odborném komunikátu stylové oblasti popularizační nachází pouze jedna (*V Americe má další příbuzné: šest druhů mývalů, tři druhy nosálů (jméno dostali díky protáhlému čenichu), pět druhů olingů...*), stejně tak je tomu i u přívlastkových konstrukcí infinitivních (výskyt 1: *Ten nade vše miluje med, má však potíže najít úkryt divokých včel.*).

Graf č. 4: Typy přívlastkových konstrukcí vyskytující se v komunikátu popularizačního stylu z oboru biologie

⁶³ HARTMANN, Gerhard. *Divoká zvířata*, 2005, s. 23–25.

Kromě typů přívlastkových konstrukcí jsme si stanovili ještě další tři kritéria zkoumání odborného textu. Zaměřili jsme se na složitost a postavení (pořadí a vzdálenost) přívlastkových konstrukcí.

Z hlediska výskytu rozvitých a nerozvitých přívlastkových konstrukcí je daný text vyrovnaný. Objevují se zde čtyři konstrukce rozvité a čtyři konstrukce nerozvité. Přívlastková konstrukce adjektivní zakončená na *-lý* je pouze nerozvitá (*V Americe má další příbuzné: šest druhů mývalů, tři druhy nosálů (jméno dostali díky protáhlému čenichu), pět druhů olingů, kynkažu, který dokáže obtočit chápavý ocas kolem větvi, běžně rozšířené frety kočičí a malé.*). Oproti tomu přívlastková konstrukce infinitivní je rozvité (*Ten nade vše miluje med, má však potíže najít úkryt divokých včel.*). U přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-cí* převažují konstrukce nerozvité v poměru 2:1 (např.: *Při lovu kořisti jsou špičáky i trháky vynikající zbraní.*). Opačně je tomu u přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-ný*. Zde jsou frekventovanější konstrukce rozvité ve stejném poměru (např.: *Podobně utvářený chrup mají také ploutvonožci, což je další doklad jejich příslušnosti k šelmám.*).

Dále nás zajímalo vzájemné pořadí řídicího substantiva a přívlastkové konstrukce (postavení přívlastkové konstrukce). V tomto případě již v daném odborném komunikátu převažují přívlastkové konstrukce v antepozici (poměr 7:1). V postpozici se nachází pouze jedna přívlastková konstrukce, konkrétně infinitivní (*Ten nade vše miluje med, má však potíže najít úkryt divokých včel.*).

Posledním kritériem zkoumání bylo postavení přívlastkové konstrukce vzhledem k řídicímu substantivu co do vzdálenosti. V tomto ohledu lze tvrdit, že se téměř všechny nalezené přívlastkové konstrukce v analyzovaném textu nacházely v pozici kontaktní, tedy těsně u dominujícího substantiva, kromě jedné nerozvité přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý* vyskytující se v antepozici (*Kromě toho vlastní silné trháky, což jsou přeměněné poslední třenové zuby a první stoličky.*).

3.5 Závěry kapitoly Vlastní analýza

V této kapitole jsme se zaměřili na porovnání jednotlivých analyzovaných textů s ohledem na předem stanovená kritéria jejich zkoumání. Porovnáme tedy výskyt jednotlivých typů přívlastkových konstrukcí, jejich frekvenci. Následně se zaměříme na pozici, v níž se tyto přívlastkové konstrukce nacházejí. V neposlední řadě se budeme zabývat komparací rozvitosti a nerozvitosti jednotlivých přívlastkových konstrukcí pocházejících z excerpovaného materiálu. Jednotlivé texty budeme na základě těchto

kritérií srovnávat mezi sebou. Dále se také zaměříme na komparaci sledovaných stylů, tedy stylu teoreticky odborného a popularizačního, a na komparaci textů náležejících k oborům přírodních a společenských věd.

Tato práce měla za úkol určit, zda se v komunikátech odborného stylu (teoreticky odborného a popularizačního) vyskytují častěji přívlastkové konstrukce umožňující kondenzaci textu než sdělování informací prostřednictvím užití vedlejších vět. Tato hypotéza byla potvrzena, jelikož z celkového počtu 200 syntaktických celků se přívlastková konstrukce objevila v 85 případech. Toto číslo svědčí o velmi častém výskytu kondenzovaných jazykových prostředků v komunikátech odborného stylu. Kdežto vedlejší věty přívlastkové se v daných textech (200 syntaktických celcích) vyskytly v počtu 46. Nejvyšší frekvenci vedlejších vět přívlastkových sledujeme v textu náležejícímu k odbornému stylu popularizačnímu z oboru společenských věd. Na druhou stranu nejméně se vedlejší věty přívlastkové objevovaly v komunikátu teoreticky odborného stylu z oboru společenských věd. Porovnáme-li texty teoreticky odborného stylu a stylu popularizačního, zjistíme, že ve stylu popularizačním je daleko častější sdělování informací prostřednictvím vedlejších vět, v našem případě se jedná o vedlejší věty přívlastkové. V komunikátech teoreticky odborného stylu tedy nacházíme spíše vyjádření pomocí kondenzovaných přívlastkových konstrukcí. Důsledkem toho je vyšší míra kondenzace teoreticky odborného textu.

Z hlediska typů přívlastkových konstrukcí byly v daných odborných textech všeobecně nejčastěji zastoupeny přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý* tvořené z přičestí trpného a představující ukončený děj, což potvrdilo náš předpoklad z úvodu práce. Z celkového počtu přívlastkových konstrukcí (85) nalezených v analyzovaných komunikátech odborného stylu se jednalo o tento typ konstrukcí ve 44 případech. V menší míře se v analyzovaných komunikátech objevily i další přívlastkové konstrukce, konkrétně přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* (výskyt 19), přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-lý* (výskyt 10), přívlastkové konstrukce substantivní (výskyt 6) a přívlastkové konstrukce infinitivní (výskyt 4). Dále jsme sledovali přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-telný*, které jsme v odborných textech našli pouze dvě, a přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší*, jež jsme v tomto druhu komunikátu očekávali v menší míře, ty se ale neobjevily vůbec. Absenci přívlastkových konstrukcí adjektivních zakončených na *-(v)ší* přisuzujeme snaze oslabit knižní příznak odborných publikací.

Dále nás zajímala složitost přívlastkové konstrukce. Klasifikovali jsme tedy jednotlivé přívlastkové konstrukce jako holé (nerozvité), nebo rozvité. Na základě tohoto kritéria se ukázalo, že přívlastkové konstrukce rozvité (výskyt 60) byly v analyzovaném druhu komunikátu téměř třikrát frekventovanější než přívlastkové konstrukce holé (výskyt 25).

Zhodnotíme-li postavení přívlastkových konstrukcí objevujících se v excerpovaném materiálu s ohledem na vzájemné pořadí řídicího substantiva a přívlastkové konstrukce, zjistíme převahu přívlastkových konstrukcí objevujících se v postpozici (poměr 50:35).

Nakonec jsme se zaměřili na postavení přívlastkové konstrukce co do vzdálenosti vzhledem k řídicímu substantivu. Zde byla jasná dominance přívlastkových konstrukcí v pozici kontaktní, jež se v odborných textech nacházela celkem 57krát. Na rozdíl od tohoto zjištění se přívlastkové konstrukce v pozici distantní objevily pouze v počtu 28, z nichž 16 se jich nacházelo v teoreticky odborném textu z oboru přírodních věd (biologie).

Cílem naší práce bylo srovnat výskyt přívlastkových konstrukcí, jejich frekvenci a způsob vyjadřování v komunikátech odborného stylu z oboru společenských a přírodních věd. Z tohoto důvodu jsme si vybrali dva texty patřící do oboru historie a dva texty spadající do oboru biologie, ty jsme analyzovali a již výše detailně popsali. Dalším srovnáním, které nás zajímalo, bylo srovnání stylu teoreticky odborného a popularizačního z hlediska počtu, jednotlivých typů, postavení a složitosti přívlastkových konstrukcí vyskytujících se v analyzovaných komunikátech těchto dvou stylů. Stejně jako v předchozím případě jsme si zvolili dva texty teoreticky odborného stylu a dva texty popularizačního stylu.

Zhodnotíme-li dané texty na základě počtu přívlastkových konstrukcí, zjišťujeme, že teoreticky odborný text z oboru biologie je jimi nasycen nejvíce. Komunikáty z oboru historie jsou co do počtu přívlastkových konstrukcí téměř totožné, mírně převažují přívlastkové konstrukce v textu stylu popularizačního. Nejméně přívlastkových konstrukcí jsme potom našli při analýze přírodovědného textu popularizačního stylu. Tento fakt je dán především ohledem na okruh čtenářů encyklopedie, ze které byl daný úryvek 50 syntaktických celků vybrán. Encyklopedie totiž počítá s recipienty od věku 8 let, tudíž je text značně zjednodušen, co se týká větné stavby. Autor používá převážně věty jednoduché nebo jednoduchá souvětí o 2-3 větách. Nad přívlastkovými konstrukcemi v tomto případě také převažují vedlejší věty přívlastkové. Náš předpoklad vyšší frekvence přívlastkových konstrukcí v teoreticky odborném komunikátu nad komunikátem popularizačního stylu se potvrdil jen zčásti, jelikož v oboru přírodních věd tato teze platí, kdežto v oboru

společenských věd nikoli. Hypotéza vyšší frekvence přívlastkových konstrukcí v oboru biologie se taktéž potvrdila jen z poloviny, protože text teoreticky odborný spadající do této oblasti hypotézu potvrdil (jedná se o text s nejvyšším počtem přívlastkových konstrukcí vůbec), avšak text stylu popularizačního z oboru biologie je naopak textem s nejnižší frekvencí přívlastkových konstrukcí ze všech analyzovaných komunikátů.

Z hlediska jednotlivých typů přívlastkových konstrukcí ve všech čtyřech komunikátech bez ohledu na jejich zařazení k oboru či ke stylu převažovaly přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*, tudíž se potvrdila naše hypotéza, která předpokládala převahu přívlastkových konstrukcí s departicipiálními adjektivy zakončenými na *-ný*, *-tý*. Druhým nejčastějším typem byly potom přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí*. Tento typ přívlastkových konstrukcí se objevil zejména v textu teoreticky odborném z oboru biologie, a to v počtu devíti konstrukcí. V ostatních komunikátech se frekvence těchto konstrukcí příliš nelišila (text teoreticky odborného stylu z oboru historie – 2, text stylu popularizačního z oboru biologie – 3, text stylu popularizačního z oboru historie – 5). Všimáme-li si, zda jsou přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* těsné, nebo volné, dojdeme k závěru, že celkově převažují v analyzovaných odborných textech konstrukce těsné. S ohledem na jednotlivé komunikáty se však naplnění tohoto kritéria liší. V komunikátu popularizačního stylu z oboru historie je poměr těsných a volných konstrukcí 3:2. V přírodovědném komunikátu stylu popularizačního převažují přívlastkové konstrukce těsné, stejně jako je tomu u historického komunikátu popularizačního stylu. Těsné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* zde najdeme tři, volné přívlastkové konstrukce se zde nevyskytují. V teoreticky odborném textu z oblasti historie jsou těsné a volné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* v rovnováze, jelikož se zde objevuje po jedné v každém případě. Teoreticky odborný text z oboru biologie je jako jediný výjimkou, jelikož zde převažují volné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-cí* (výskyt 5) nad těmi těsnými (výskyt 4). Přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-lý* se vyskytovaly pouze v komunikátech z oboru biologie. V teoreticky odborném textu se jich nacházelo devět a v textu spadajícím do stylu popularizačního se objevila jedna. Oproti tomu přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-elný* byly součástí jen komunikátu popularizačního stylu z oboru historie. Avšak i zde to nebyl typ konstrukce nikterak frekventovaný, jelikož se zde vyskytoval pouze dvakrát. Hypotéza vypovídající o převaze substantivních konstrukcí na úkor infinitivních se také potvrdila jen zčásti, jelikož toto tvrzení platí jen pro text stylu popularizačního z oboru historie a pro teoreticky odborný text z oboru

biologie. V komunikátu stylu popularizačního z oboru biologie se naopak vyskytla jedna konstrukce infinitivní a žádná konstrukce substantivní. V teoreticky odborném textu z oboru historie se nenacházela ani přívlastková konstrukce substantivní, ani přívlastková konstrukce infinitivní. Jak již bylo výše uvedeno, nebyly v excerpovaném materiálu nalezeny žádné přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší*.

Zaměříme-li se na komparaci jednotlivých odborných komunikátů z hlediska složitosti přívlastkových konstrukcí, zjistíme, že ve třech případech převažují co do počtu přívlastkové konstrukce rozvité, pouze v textu z oboru přírodních věd stylu popularizačního je počet rozvitých a nerozvitých přívlastkových konstrukcí stejný (výskyt 4). Nejvíce rozvitých přívlastkových konstrukcí lze spatřit v komunikátu teoreticky odborného stylu z přírodních věd, což ovšem do jisté míry také souvisí s nejvyšším počtem přívlastkových konstrukcí v tomto textu celkově.

Dalším kritériem, které jsme si stanovili, bylo vzájemné pořadí substantiva a přívlastkové konstrukce, tedy zda je přívlastková konstrukce v antepozici, nebo v postpozici. Častějším případem s ohledem na postavení přívlastkové konstrukce byla postpozice. Ve 27 případech se postpozice objevila v teoreticky odborném textu z oboru biologie, ve 14 případech v historickém textu z popularizačního stylu a v osmi případech v teoreticky odborném textu z oboru historie. Pouze v komunikátu popularizačního stylu oboru biologie byla frekventovanější antepozice, která se zde objevila celkem sedmkrát, kdežto postpozice pouze jednou. Ve všech případech kromě jednoho (teoreticky odborný text z biologie) se v postpozici vyskytovala jen přívlastková konstrukce rozvitá. Na rozdíl od toho byly přívlastkové konstrukce v antepozici spíše nerozvité, převaha těch rozvitých se objevila výhradně v teoreticky odborném textu z oboru biologie.

Na závěr jsme se zaměřili na postavení přívlastkové konstrukce vzhledem k řídicímu substantivu co do vzdálenosti. Převážná většina přívlastkových konstrukcí byla těsně u dominujícího substantiva, tj. v pozici kontaktní.

ZÁVĚRY

Cílem této práce bylo charakterizovat a utřídit jednotlivé typy přívlastkových konstrukcí, dále pak analyzovat námi zvolené odborné komunikáty z hlediska frekvence, typů, rozvitosti a postavení přívlastkových konstrukcí. Práce byla rozčleněna do tří hlavních částí: Teoretická východiska diplomové práce, Metody a cíle práce a Vlastní analýza. Těmto částem předcházela kapitola Úvod. Hlavní část práce je obsažena v podkapitole Závěry kapitoly Vlastní analýza, kde jsou popsány nejdůležitější poznatky vycházející z analýzy jednotlivých odborných komunikátů.

Hypotézy, jež byly stanoveny v úvodu práce, jsou buď potvrzeny zcela, nebo zčásti. Nejprve jsme si stanovili hypotézu, zda se v odborných komunikátech častěji vyskytují kondenzované přívlastkové konstrukce, nebo věty vedlejší přívlastkové. Tato hypotéza se potvrdila, jelikož z celkového počtu 200 syntaktických celků se přívlastková konstrukce objevila v 85 případech, kdežto vedlejší věta přívlastková se zde vyskytla jen 46krát. Tento fakt dokazuje, že se lze v odborných textech setkat s vysokou mírou jejich kondenzace. Dále jsme zde sledovali typy přívlastkových konstrukcí, jejich frekvenci a rozvitost. Nejčastějším typem přívlastkových konstrukcí v komunikátech odborného stylu se ukázaly být přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-ný*, *-tý*, a to bez ohledu na druh odborného komunikátu (styl teoreticky odborný, popularizační). Náš druhý předpoklad (Převaha přívlastkových konstrukcí s participiálními adjektivy zakončenými na *-ný*, *-tý*.) se tedy rovněž zcela potvrdil. Přestože jsme v odborných komunikátech v menší míře očekávali přívlastkové konstrukce adjektivní zakončené na *-(v)ší*, neobjevily se zde vůbec. Absenci těchto přívlastkových konstrukcí přisuzujeme snaze oslabit knižní příznak odborných publikací. Hypotéza vypovídající o převaze substantivních přívlastkových konstrukcí na úkor infinitivních se potvrdila jen zčásti, jelikož toto tvrzení platí pouze pro text stylu popularizačního z oboru historie a pro teoreticky odborný text z oboru biologie. V teoreticky odborném komunikátu z oboru historie se nevyskytla ani jedna z těchto sledovaných konstrukcí. Pouze jedna konstrukce infinitivní se nacházela v textu stylu popularizačního z oboru biologie, ale přívlastková konstrukce substantivní zde zaznamenána nebyla. Z hlediska rozvitosti převažovaly rozvité přívlastkové konstrukce u většiny analyzovaných textů odborného stylu, vyskytovaly se zejména v postpozici. Dále jsme zkoumali postavení přívlastkových konstrukcí vzhledem k řídicímu substantivu co do vzdálenosti. Zde byla jasná dominance přívlastkových konstrukcí v pozici kontaktní. Na závěr jsme porovnávali komunikáty teoreticky odborného stylu a stylu popularizačního.

Náš předpoklad vyšší frekvence přívlastkových konstrukcí v teoreticky odborných textech nad texty stylu popularizačního se potvrdil jen zčásti, jelikož v oboru přírodních věd tato teze platí, kdežto v oboru věd společenských nikoli. Při komparaci jednotlivých oborů (biologie, historie) jsme zjistili vyšší počet přívlastkových konstrukcí v oboru přírodních věd, ale pouze v teoreticky odborném stylu. Ve stylu popularizačním naopak výskyt přívlastkových konstrukcí převládal v oboru věd společenských. Z toho vyplývá, že naše poslední hypotéza (Vyšší frekvence přívlastkových konstrukcí v textech z oboru přírodních věd než v textech z oboru věd společenských.) byla také potvrzena pouze zčásti.

Domnívám se, že i když nebyly všechny očekávané hypotézy potvrzeny, stanovený cíl práce se podařilo naplnit.

RESUMÉ

This thesis deals with attributive constructions, their frequency and their expression in utterances of professional style.

The work is divided into three chapters. In the first chapter there is performed characterization of professional functional style. There are described various kinds of functional professional style with focus on theoretically professional style and popularizing style. Furthermore, this chapter deals with the principle of condensation, especially having regard to the attributive structure. There is a classification of these constructions and they are described on the basis of complexity and the position of syntactic units.

The second chapter is focused on the methods and goals of the work. This is a description of the procedures that will help us to validate the selected hypotheses located in the introduction of the work. In this chapter we have also included a list of characteristics and utterances that have served me as a source for the analysis of linguistic material. Selected texts are assigned to particular types of professional functional style.

The last third chapter deals with the analysis of chosen texts. The goal of this work was to verify the hypothesis that there are occurred more frequent attributive constructions or attributive subordinate clauses in the professional utterances. This hypothesis was confirmed. We were also watching the types of attributive structures. The most frequent type of attributive structures in speeches professional style proved to be an attributive adjective constructions ending on *-ny'*, *-ty'*, regardless of the type of specialized text. Hypothesis indicating superiority of substantive possessive constructions at the expense of infinitive ones was confirmed only in part, because this statement is valid only for theoretically professional text of biology. In terms of creating and developing in most of the analyzed scientific texts prevailed attribute deployed structures which occurred mainly in postposition. Subject of further research was the position of attributive structures due to steering noun as the distance. There was a clear dominance of attributive structures in a position to contact. Finally, we compared the utterances of theoretically professional style to the popularizing style. Our assumption of a higher frequency of attributive structures in theoretical scientist texts over texts popularizing style was confirmed only in part because in the natural sciences this proposition is true, but in the social sciences are not.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*. 5. vyd. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-1980-2.

DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk a GREPL, Miroslav. *Mluvnice češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult. [Díl 3], Skladba*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987.

FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 4. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0526-9.

GREPL, Miroslav a KARLÍK, Petr. *Skladba češtiny*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-281-4.

GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

HARTMANN, Gerhard. *Divoká zvířata*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-466-X.

HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky: pro posluchače pedagogických fakult (učitelství v 1.–4. ročníku základní školy)*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23302-3.

MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, katedra českého jazyka, 2010. ISBN 978-80-210-4973-4.

SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0327-6.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1

Analyzovaný text teoreticky odborného stylu z oboru společenských věd - historie II

Příloha č. 2

Analyzovaný text teoreticky odborného stylu z oboru přírodních věd - biologie IV

Příloha č. 3

Analyzovaný text popularizačního stylu z oboru společenských věd - historie VII

Příloha č. 4

Analyzovaný text popularizačního stylu z oboru přírodních věd - biologie IX

Příloha č. 5

Tabulka analýzy textu teoreticky odborného stylu z oboru společenských věd.....XII

Příloha č. 6

Tabulka analýzy textu teoreticky odborného stylu z oboru přírodních věd..... XIII

Příloha č. 7

Tabulka analýzy textu popularizačního stylu z oboru společenských věd..... XIV

Příloha č. 8

Tabulka analýzy textu popularizačního stylu z oboru přírodních věd XV

Příloha č. 9

Souhrnná tabulka analýzy všech čtyř textů..... XVI

Příloha č. 1

Analyzovaný text teoreticky odborného stylu z oboru společenských věd - historie¹

Někteří starověcí spisovatelé popisují Kelty jako velké lidi s modrýma očima, světlými (plavými) vlasy a jemnou pleť. Vše to neplatí tak obecně. Pohřby keltských bojovníků, tedy příslušníků vrstvy společensky rozhodující, dosvědčují i na našem území, že ve výšce mužů byly značné rozdíly. Tak na keltském pohřebišti v Brně-Maloměřicích jsou pohřbeni ozbrojení muži poměrně malí (výška těla kolem 150 cm) vedle dalších střední postavy nebo i vysokých (v hrobě č. 42 ležel muž asi 195 cm vysoký). Totéž potvrzují slovenská pohřebiště. V Horním Jatově-Trnovci nad Váhem jsou ženské i mužské pohřby o průměrné výšce těla 150–160 cm zcela běžné, výška kolem 180 cm vzácnější, na pohřebišti v Dvorech nad Žitavou je častá výška pohřbených od 160–170 cm.

Také antropologicky nelze mluvit o vyhraněné rase. Pokud již byla provedena některá antropologická měření, např. na švýcarských pohřebištích, ukazují na střídání dlouholebých i krátkolebých typů. Starší i nové rozборы kosterného materiálu v Československu i v jiných středoevropských oblastech potvrzují, že po plemenné stránce se objevují různé složky (heterogenita keltské populace). Jen v Čechách, jak se zatím zdá, je dlouholebost (dolichokranie) častější, čímž by se středočeští Keltové poněkud odlišovali od moravských a rakouských, u nichž se častěji objevuje krátkolebost (brachykranie). Je důležité, že dolichokranní složku, zjištěnou v Čechách, nalézáme také na některých poměrně mladých slovenských pohřebištích, zvláště v Horním Jatově-Trnovci nebo i na obou pohřebištích v Hurbanově. Podkladů pro konečné závěry je však dosud málo, takže tyto výsledky je třeba považovat jen za předběžné.

Celkem nebyl velký rozdíl mezi vzhledem Keltů a Germánů. Zdůrazňuje to Strabon ve své Geografii, psané za Augusta a Tiberia, který Germánům připisuje jen větší postavu a divočejší povahu. Podle vzhledu bylo někdy velmi obtížné rozlišit Kelta od Germána. Když císař Kaligula potřeboval při triumfu r. 37 staty, kteří by představovali zajaté Germány, obstaral si Kelty z Galie.

Také plavost vlasů nelze pokládat za obecný znak, neboť z různých zmínek víme, že si Keltové často upravovali barvu vlasů umělými prostředky, různými roztoky, mýdly a barvami. Také se líčili a v Římě básník Propertius trpce vyčítal své milé, že se líčí jako Keltové a že si barví vlasy. I muži si natírali vlasy nějakým vápniťm roztokem, aby udrželi jejich úpravu; pak je sčesávali dozadu, takže se vzhledem podobali satyrům. Proto

---

¹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*, 1995, s. 87–91.

také nalézáme ve starověku zmínky o dlouhých nepoddajných vlasech Keltů. Podle Diodóra se někteří muži holili, jiní byli zarostlí vousem. Vznešenější muži si holili tváře, ale knír si nechávali narůst dlouhý, takže jim zakrýval ústa.

Ve starověku byli Keltové obecně charakterizováni jako lid bojovný, odvážný, rychlý, někdy však až dětinsky naivní. Byli prý posedlí válkou (Strabon), milovali boj a dobrodružství, stejně však zábavu a hodování. Jejich výmluvnost často hraničila s povídavostí. Zastavovali pocestné a kupce a vyzvídali vše o těch krajích, odkud oni přišli. Získané zprávy často zvětšovali. Velmi silně byla u nich vyvinuta obrazotvornost a podle starověkých zpráv také lpění na náboženské tradici. Podle Caesara to byl lid vrtkavý, stále toužící po novotách, avšak velmi způsobilý napodobit vše, co viděl a čemu se kde mohl přiučít. Archeologické nálezy dosvědčují, že Keltové dovedli nejen napodobit cizí vzory, ale že svou tvůrčí schopností je také přetvářeli a dávali jim svou náplň. Potrpěli si ovšem na slávu a lesk.

Podle Diodóra si keltský lid liboval v oděvu pestrých barev, v látkách s proužkem i s kostkou. Již v době halštatské byly vlněné látky vysoké kvality a měly pestré vzory. V laténské době si ženy rády zdobily oděv květinami a přední ženy jej prošívaly také zlatem, jako ve starých dobách. Před římskou okupací byly prý často ozdobou oděvů i pláště třásně.

Oděv se skládal z barevného chitonu, jakési haleny a kalhot. Přes tento oděv se podle potřeby nosil plášť, v zimě vlněný, v létě ze slabší hladké látky. Kalhoty jsou novinkou v evropském prostředí. Byly dosud známy jen na východě, např. v Persii nebo u Skytů, v Římě však nikoliv. Písemné prameny nošení kalhot (braccae) v keltském světě potvrzují, není však jasno, zda se tento zvyk rozšířil u všech nebo jen u některých kmenů. Insubrové a Bójové v Itálii nosili takové kalhoty a světlé pláště. Gaesatové, přivedení ze Záalpi na pomoc, bojovali podle starého zvyku nazí v prvých řadách. V době Caesarově nosili Galové širší a delší kalhoty až po kolena; germánské byly přiléhavější.

Oděv z látky spínali Keltové na ramenou sponami, bojovníci nejčastěji železnými, ženy předních vrstev bronzovými, někdy i stříbrnými a často velmi umělecky provedenými, vykládanými korálem a zdobenými emaillem. Některé ženské pohřby mají nápadné množství spon na ramenou i prsou. Ženský pohřeb č. 184 na pohřebišti v Münsingenu ve Švýcarsku měl 16 spon, asi 20letá žena v Dietikonu u Curychu 14 spon, v jiném případě bylo dokonce napočítáno 21 spon. Také v Jenišově Újezdě u Bíliny v Čechách měla žena v hrobě 6 bronzových a 4 železné spony. Takové bohaté pohřby žen ukazují nejlépe jejich zálibu ve šperku: ženy nosily zlaté, stříbrné i bronzové prsteny,

nákrčníky a náhrdelníky, náramky, nádherné opaskové řetězy a jiné ozdoby, které poznáme ještě později. V mužských hrobech bývá šperk vzácnější, velká pozornost je však věnována výzbroji.

V pasu byl keltský oděv stažen opaskem. Ve starých dobách byly opasky a pasy pozdě halštatské a časně laténské bohatě zdobeny zlatými nebo bronzovými našívanými ozdobami a plíšky.

Příloha č. 2

Analyzovaný text teoreticky odborného stylu z oboru přírodních věd - biologie²

Koruna představuje vnitřní část rozlišeného pedantu. Je tvořena korunními lístky (petala), jež jsou oproti kališním lístkům větší a živě, většinou jinak než zeleně zbarvené. Velikost a barva květu je zpravidla dána barvou a velikostí koruny. U hmyzosprašných (entomogamních) rostlin jsou opylovači barvou koruny opticky přilákáni a po náletu na květ jsou mnohdy ještě přilákáni zblízka, a to vůní, nejčastěji koruny, popř. tyčinek nebo staminodií.

Zbarvení koruny je velmi různé (jen černé květy nejsou známy) a je způsobeno buď barvivy rozpuštěnými v buněčné šťávě anebo barvivy obsaženými v plastidech.

Barviva obsažená v buněčné šťávě jsou buď flavonové, popř. flavonolové glykosidy a anthokyany, obsahující cukernou složku a tudíž jsou dobře rozpustné v buněčné šťávě. Bledožluté flavonové glykosidy způsobují žluté zbarvení koruny např. některých prvosenek (Primula), hledíků (Antirrhinum) a divizen (Verbascum). Anthokyany způsobují podle reakce buněčné šťávy (kyselé, alkalické nebo neutrální) buď červené (mák – Papaver), modré (chrpa polní – Centaurea cyanus) nebo fialové (šefřík – Syringa) zbarvení koruny. Mění-li se v průběhu kvetení pH buněčné šťávy, mění se i barva květů. Tato skutečnost je známa zejména u některých rostlin brutnákovitých (Boraginaceae), např. plicníku (Pulmonaria) a pomněnky (Myosotis), ale také u některých bobovitých, např. hrachoru jarního (Lathyrus vernus). Anthokyany jsou pojmenovány podle rostlin, v jejichž květech jsou obsaženy: např. růžový paeonidin je obsažen v korunních lístcích pivoňky (Paeonia) a podobně zbarvený malvidin v korunních lístcích slézu (Malva), modrý petunidin v korunních lístcích petunií (Petunia).

Plastidy obsahují kromě zeleného chlorofylu, který převažuje v plastidech listů (chloroplastech) ještě karotenoidy, mezi něž patří jednak červené karoteny a jejich

---

² SLAVÍKOVÁ, Zdeňka. *Morfologie rostlin*, 2002, s. 96–99.

kyslíkaté deriváty – žluté xanthofyly. Tyto plastidy se nazývají chromoplasty. Jsou žluté, oranžové až červené a vyskytují se hlavně v květních orgánech. Způsobují např. žluté zbarvení okvětních lístků blatouchu (*Caltha*) a upolínu (*Trollius*), korunních lístků pryskyřníku (*Ranunculus*) a mochny (*Potentilla*), ale i třeba červené zbarvení šípků a plodů papriky. Někdy se uplatňují současně při zbarvení koruny jak barviva v buněčné šťávě, tak chromoplastech a vznikají tak zvláštní směsi barev (např. hnědě zbarvené korunní lístky macešky – *Viola x wittrockiana*).

Koruny některých rostlin jsou vícebarevné. Např. u žlutě kvetoucí konopice sličné (*Galeopsis speciosa*) je střední lalok dolního pysku celý intenzivně fialový (až na úzký lem). Zlatožluté květy netýkavky velkokvěté (*Impatiens noli-tangere*) mají na vnitřní straně koruny množství malých červených skvrn. Všechny tyto barevné skvrny, stejně jako např. jinak zbarvené linie nad žilkami korunních lístků, třeba purpurové na růžových korunních lístcích třemdavy bílé (*Dictamnus albus*), značkují zpravidla cestu hmyzím opylovačům k nektáriu, které bývá někdy ukryté velmi hluboko v květech. Bílé korunní lístky jsou bez barviva, bílé zbarvení je způsobeno odrazem všech paprsků světelného spektra. Pokožkové buňky u některých druhů vybíhají v papily, čímž květy získávají sametový vzhled (např. maceška). U některých jiných druhů jsou na korunních lístcích i složitější typy trichomů.

Mezofylem tvořeným parenchymatickými buňkami prostupují korunními lístky cévní svazky, svrchu patrné jako žilky, mnohdy bohatě větvené. Žilnatina korunních lístků je buď otevřená (bez spojů – anastomóz), nebo polouzavřená (s malým počtem spojů), anebo uzavřená (s velkým počtem spojů), obr. 70.

Vývojově původnější je koruna choripetalní, tvořená navzájem nesrostlými korunními lístky (např. mák – *Papaver*), odvozenější je koruna sympetalní, tvořená srostlými korunními lístky (např. hluchavka – *Lamium*). U některých rostlin je choripetalní koruna tvořena štítovitými (peltátními) korunními lístky ve tvaru pohárku. Přední stěna pohárku je o něco nižší než zadní stěna pohárku, mající obvykle na bázi nektárium. Vyloučený nektar se hromadí na dně pohárku (např. u talovínu – *Eranthis* a čemeřice – *Helleborus*). Korunní lístky pryskyřníku (*Ranunculus*) mají také peltátní stavbu, avšak přední stěna pohárku je redukována jen na nepatrnou bazální šupinu kryjící nektárium, obr. 70 B.

Sympetalní (srostlolupenná) koruna, rozlišená na dolní srostlou část – korunní trubku a horní nesrostlý korunní lem, je vývojově odvozenější. Korunní lem je někdy rozčleněn v úkrojky, laloky nebo cípy, jejichž počet zpravidla odpovídá počtu korunních

lístků, z nichž koruna srostla. Podle tvaru rozlišujeme např. sympetalní korunu baňkovitou (vřesovec – *Erica*), nálevkovitou (durman – *Datura*), šklebivou (hledík – *Antirrhinum*), zvonkovitou (zvonek – *Campanula*) aj., obr. 100.

V úboru některých hvězdnicovitých (*Asteraceae*) jsou sympetalní koruny dvojího typu: 1) pravidelné, pětičetné, trubkovité, tvořící uprostřed úboru tzv. terč a 2) souměrné, druhotně trojčetné, jazykovité, zpravidla větší a často nápadně zbarvené, tvořící na obvodu úboru tzv. paprsek (např. slunečnice roční – *Helianthus annuus*).

Jiné hvězdnicovité mají naopak úbor složený jen z jednoho typu květů, buď trubkovitých (např. heřmánek terčovitý – *Matricaria discoidea*) nebo jazykovitých (např. pampeliška – *Taraxacum*). Jazykovité koruny se snad během evoluce této skupiny rostlin vyvinuly z korun pravidelných. Jako přechodný typ mezi oběma korunami bývá uváděna dvoupyská koruna plnokvětých červeně kvetoucích kopretin (*Chrysanthemum coccineum*) a poněkud potlačeným horním pyskem srostlým ze dvou lístků a protáhlým dolním pyskem srostlým ze tří lístků. Úplnou abortací horního pysku mohla vzniknout trojčetná jazykovitá koruna, na vrcholu s třemi cípy nebo zoubky.

U některých choripetalních rostlin, však většinou se srostlým kalichem, jsou korunní lístky zřetelně rozlišené na dolní úzkou část zvanou nehet, nevýrazně zbarvenou a ukrytou ve srostlém kalichu, a horní širokou lupenitou živě zbarvenou část zvanou čepel, vyčnívající z kalicha (např. kohoutek luční – *Lychnis flos-cuculi* a jiné hvozdíkovité rostliny), obr. 101.

V ústí koruny bývají různé výrůstky, jež tvoří často souvislý val, který neumožňuje proniknout většímu hmyzu, ale ani vodě, dovnitř květu (např. tzv. fornices u kostivalu – *Symphytum* nebo pakorunka u kohoutku – *Lychnis* a jiných hvozdíkovitých – *Caryophyllaceae*), obr. 101. Pakorunka také zdůrazňuje funkci koruny při optickém lákání opylujícího hmyzu. U některých rostlin je korunní trubka velmi dlouhá a opylení může zprostředkovat jen hmyz s dlouhým sosákem, který mají zejména motýli.

Souměrnost květů je zpravidla určována souměrností koruny. Aktinomorfní koruna se vyskytuje častěji u vývojově původnějších skupin rostlin, jako jsou pryskyřníkovité (*Ranunculaceae*), mákovité (*Papaveraceae*) a růžovité (*Rosaceae*). U mnoha zejména vývojově pokročilejších skupin se vyskytují zygomorfní koruny, pro něž je charakteristický nestejný tvar korunních lístků. Tak choripetalní pětičetná koruna bobovitých (*Fabaceae*) je tvořena horní pavézou, dvěma postranními křídly a dvěma dolními lístky, jež spolu tvoří člunek, obr. 102, 98 C. Pro sympetalní korunu hluchavkovitých (*Lamiaceae*) je typický horní pysk srostlý ze dvou lístků a dolní pysk

srostlý ze tří lístků. U některých rostlin s choripetalní zygomorfní korunou (např. dymnivka – *Corydalis*, violka – *Viola*) je jeden z korunních lístků vyvinut v souvislosti se specializovaným způsobem opylování jako ostruha – dutý orgán, v němž je zpravidla uložené jedno nebo dvě nektária, obr. 103, 98 B.

Funkce koruny se uplatňuje při opylení (u hmyzosprašných rostlin) a po něm obvykle začíná uvadat a opadávat. Výjimku tvoří např. réva vinná (*Vitis vinifera*), u níž koruna opadávat ještě před opylením (prchavá koruna).

Příloha č. 3

Analyzovaný text popularizačního stylu z oboru společenských věd - historie³

Husova a Jeronýmova smrt poměry v českých zemích nezklidnila, nýbrž jen přilila olej do ohně. Společnost se stále zjevněji členila na husity (jak znělo zprvu posměšné pojmenování Husových přívrženců), resp. kališníky či podobojí (podle přijímání svátosti oltářní po způsobu chleba i vína), a katolíky.

Husité i katolíci sdíleli neotřesitelné mínění, že pouze na jejich straně stojí Bůh, že výhradně oni znají správný výklad božího zákona. Z nesmiřitelných stanovisek se rodila svatá válka, v níž alespoň zpočátku neexistoval prostor pro smír a snášenlivost. Husitská strana nepochybovala, že o závaznosti svého programu přesvědčí celé křesťanstvo, katolíci byli rozhodnuti přinutit husity k poslušnosti všemi prostředky.

Ještě dříve, než k otevřenému konfliktu došlo, eskalovalo v Čechách napětí. V neděli 30. července 1419 je uvolnil převrat na Novém Městě pražském, jímž začala husitská revoluce. Nespokojení husité, vedení radikálním kazatelem Janem Želivským, svrhli z oken novoměstské radnice nenáviděné konšely i jejich pomocníky a na místě je ubili. Záhy po krvavé události, která vrátila celou Prahu pod kontrolu husitské strany, zemřel 16. srpna král Václav IV. Jeho smrt pochopily rozvášněné husitské davy jako příznak blížícího se konce pozemského světa a v touze uspíšit nástup vítězného božího království zaútočily na kláštery a kostely, které poničily a v nichž rozbíjely doklady zbytečné církevní nádhery a okázalosti, včetně varhan, plastik, obrazů a cenných bohoslužebných předmětů. K podobným výjevům docházelo i v dalších městech. Katoličtí kněží, řeholníci i měšťané ve strachu opouštěli nebezpečná místa, naopak husitské městské obce a kališníčtí šlechtici zabírali církevní statky.

---

³ ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*, 2013, s. 42–45.

Překotné události v Českém království znervózňovaly legitimního dědice českého trůnu, římského a uherského krále Zikmunda Lucemburského. Úspěšný politik a diplomat se po sérii jednání rozhodl zlomit husitskou revoluci vojenskou silou a zajistit si tak nad českým soustátím plnou kontrolu. Ačkoliv mocenské ambice církve spíše krotil, než podporoval, v tomto případě její moc potřeboval. Po dohodě s papežem dal 17. března 1420 na říšském sněmu ve slezské Vratislavi veřejně vyhlásit křížovou výpravu proti husitským kacířům, tzn. kruciatu. Pražští husité se rozhodli Zikmundovi vojensky vzdorovat a jejich záměr podpořili husité z Tábora i ze severozápadních a východních Čech, kteří přišli hlavnímu městu na pomoc. V Praze pak přijali společný husitský program, nazývaný čtyři artikuly pražské a stručně shrnující základní principy husitského pojetí božího zákona (1. přijímání z kalicha, 2. svobodné kázání slova božího, 3. trestání smrtelných hříchů, 4. zákaz světského panování církve, tj. zábor jejích statků a zákaz zásahů do světové politiky). Počátkem července 1420 stálo v Praze asi 10 000 bojeschopných husitů proti 30 000 Zikmundových křižáků, kteří přišli z různých oblastí Říše, Uher i zemí České koruny. Zikmund hodlal Prahu vyhladovět. Útok na Žižkovu provizorní pevnůstku, umístěnou na hřebenu Vítkovy hory a kontrolující dvě silnice, jimiž si Praha udržovala spojení se světem, však 14. července skončil krachem. Tento neúspěch předznamenal i rozpad křižácké výpravy. Dobýt město se Zikmund nepokusil, a tak poté, co se dal 28. července ve Svatovítské katedrále korunovat českým králem, křižáky rozpustil.

Zmar Zikmundových pokusů dobýt hlavní město Českého království uvolnil husitům ruce k rozšíření vlastní mocenské sféry. Počátkem roku 1421 nejprve pražané ve spolupráci s tábory zamířili do západních a severozápadních Čech, kde si podrobili několik měst, a na jaře obě vojska operovala v prostoru východně od Prahy. Zde ovládla další významné městské pevnosti, mimo jiné i stříbrnosnou Kutnou Horu. Brzy nato kapitulovala posádka Pražského hradu.

Mohutný nástup husitů zaskočil českou katolickou šlechtu i kališnické panstvo, které v době první křížové výpravy kolísalo mezi věrností kalichu a dědici trůnu, takže až na výjimky husitský odboj nepodpořilo. Skutečnost, že husitské úspěchy v letech 1420–1421 byly především dílem Prahy, jejích venkovských spojenců a Tábora, se ukázala na sněmu konaném 3. – 7. června 1421 v Čáslavi. Husité sem pozvali i zástupce dalších zemí Koruny české, přijeli však pouze moravští kališníci. Zato nechybělo několik významných českých katolických politiků, kupříkladu jihočeský magnát Oldřich z Rožmberka, který v červnu předchozího roku bezvysledně obléhal Tábor. Sněm přijal jako základní

dokument čtyři pražské artikuly, Zikmundovu korunovaci českým králem prohlásil za neplatnou a ke správě Českého království zvolil dvacetičlennou vládu, v níž zasedalo osm příslušníků nižší šlechty, sedm měšťanů a pouze pět pánů. Tento orgán byl však příliš různorodý a jeho činnost se v průběhu několika měsíců rozplynula vniveč.

Upevnění husitských pozic neodradilo krále Zikmunda a katolíky v zahraničí od snahy zasadit českému kacířství zničující úder. Sladit rozdílné zájmy protihusitských sil však nebylo jednoduché. Ještě těžším úkolem se pravidelně stávalo finanční zabezpečení vojenských výprav i součinnost vojsk z říšských území a Uher. Potvrdil to i průběh druhé kruciáty, která měla dvě fáze. V té první utrpěli křižáci z Říše blamáž před Žatcem, takže v říjnu 1421 raději Čechy opustili. Zikmund s Uhry je podpořit nemohl, neboť výpravu na Moravu zahájil se zpožděním. Čeští husité v předtuše nebezpečí spojili své síly a s pomocí slepého (či téměř slepého Žižky) vyčkávali na nepřítele na Kutnohorsku. Samotnou Kutnou Horu sice Zikmund v prosinci 1421 obsadil, ale po nečekané ofenzívě husitských vojsk ji na počátku následujícího roku ve zmatku opustil. Jeho bojovníci pak při ústupu na Moravu utrpěli potupné porážky u Habrů a při přechodu Sázavy u Německého (Havlíčкова) Brodu.

Ihned po triumfu nad druhou křížovou výpravou propukly mezi vítěznými husity rozpory. Husitské svazy totiž úzce spolupracovaly pouze v časech nebezpečí zahraniční intervence, většinou však prosazovaly vlastní představy, podmíněné odlišnými regionálními a náboženskými zájmy. Jinak se na situaci dívali obyvatelé Prahy a jinak husité z menších měst a vesnic. Ale i v Praze existovaly různé tenze, například rivalita mezi Starým a Novým Městem. Už 9. března 1422 byl na Staroměstské radnici s'at představitel novoměstských radikálů Jan Želivský spolu se svými přívrženci. Žádná z husitských stran však neměla dostatek sil, aby v celozemském měřítku získala zřetelnou převahu.

Rozkolů v husitských řadách nedokázali čeští ani zahraniční katolíci využít. Třetí kruciata skončila v roce 1422, aniž pořádně začala.

Příloha č. 4

Analyzovaný text popularizačního stylu z oboru přírodních věd - biologie⁴

Zoologové dali šelmám vědecký název *Carnivora*. Pochází z latiny a znamená „masožravec“. Avšak ne všichni masožravci patří mezi šelmy. Například kunovci,

---

⁴ HARTMANN, Gerhard. *Divoká zvířata*, 2005, s. 23–25.

hmyzožravci, netopýři, a dokonce i kytovci se živí masitou potravou, a přesto nepatří k šelmám.

A naopak – ne všechna zvířata, která jsou řazena mezi šelmy, se živí masem. O pandě je kupříkladu známo, že žere bambusové výhonky. Medvědi a jezevci jsou naproti tomu všežravci, kteří mají rádi také různé bobule a med. Podle čeho se tedy poznají zvířata, jež skutečně patří mezi šelmy?

Ať kuna, medvěd, cibetka nebo hyena, ať pes nebo kočka, všichni mají charakteristický chrup s nápadnými špičáky. Kromě toho vlastní silné trháky, což jsou přeměněné poslední třenové zuby a první stoličky. Nacházejí se v horní i v dolní čelisti a zapadají do sebe jako kleště. Při lovu kořisti jsou špičáky i trháky vynikající zbraní. Špičáky slouží především k pevnému uchopení kořisti, trháky k naporcování úlovku na jednotlivá sousta. Nejmhutněji jsou tyto zuby vyvinuté u koček, o něco slabší u psů a nejméně vyvinuté jsou u medvědů – podle druhu potravy. Podobně utvářený chrup mají také ploutvonožci, což je další doklad jejich příslušnosti k šelmám.

Řád šelem dnes odborníci dělí na dva podřády: šelmy suchozemské a ploutvonožce. Někteří zoologové zastávají poněkud odlišné stanovisko a přiklánějí se k jinému dělení – na šelmy psotvárné (psovité, medvědovité, medvídkovité a ploutvonožce) a kočkovitě (kočkovité, lasicovité, hyenovité, promykovité a cibetkovité).

U nás jsou lasicovité šelmy zastoupeny jezevcem lesním, dvěma druhy lasic, tchořů a norků, vydrou říční, kunou lesní a kunou skalní. Dnes už do naší fauny počítáme i nepůvodního psíka mývalovitěho, jenž kdysi unikl chovatelům, a nyní jej můžeme nalézt ve volné přírodě. K nejmenším zástupcům lasicovitých šelem patří lasice kolčava a hranostaj, který má v létě hnědou a v zimě bílou srst. Ve středověku býval ve šlechtických vrstvách pláštík z kůže hranostaje znakem nejvyššího postavení.

Jezevec je převážně noční šelma. Den prospí v rozlehlých podzemních stavbách, v nichž nezdávka žijí jako podnájemníci také lišky. Kuna skalní se v nedávné době přistěhovala i do měst. Není však příliš oblíbená, protože dělá rámus na půdách jako hlučící strašidlo a v garážích poškozují brzdové hadičky a kabely v autech. Kuna lesní naproti tomu žije převážně v lesích. Norek evropský a vydra říční jsou vázány na vodní prostředí, ale v důsledku jeho znečištění jsou u nás stále vzácnější.

Náš jezevec lesní, který se živí především malými živočichy, například žábami, hmyzem a žížalami, má zajímavého vzdáleného příbuzného v Africe – medojeda. Ten nade vše miluje med, má však potíže najít úkryt divokých včel. K tomu si našel spojence – malého ptáka medozvěstku křiklavou. Když pták vypátrá v dutém kmeni stromu včelí nebo

vosí hnízdo, láká tam medojeda. Oba se poté podělí o kořist: med dostane medojed, zatímco včely zkonsumuje pták.

Též vydra říční má příbuznou na jiném kontinentu – vydru mořskou. Jako vydra říční je i ona šikovní plavkyně. Oba druhy mají mezi prsty plovací blánu. Zatímco vydra říční loví v řekách a jezerech, vydra mořská se potápí v mořích u západního pobřeží Severní Ameriky, kde loví ježovky, hvězdice a mlže. Vyzvedne je z mořského dna, otočí se na hřbet, na břicho si položí kámen a svou kořist o něj rozdrtí.

Největší lasicovitou šelmou je rosomák. Vypadá jako malý medvěd a žije v severské tundře a tajze. Je to silná šelma, která dokáže strhnout i slabého soba. K lasicovitým patří taktéž několik druhů skunků, kteří se vyskytují jen v Americe. Proti útočníkovi se brání vystřikováním odporně páchnoucí tekutiny.

Medvídkovité šelmy jsou příbuzné k lasicovitým. Patří k nim olingové, mývali, nosáli, freti a kynkažu. Všechny druhy žijí jen v Severní, Střední a Jižní Americe. Výjimku tvoří mýval severní, který se vyskytuje také v Evropě. Původně zde žil pouze v zologických zahradách, ale – podařilo se mu ze zoo uniknout a usadit se ve volné přírodě. V Americe má další příbuzné: šest druhů mývalů, tři druhy nosálů (jméno dostali díky protáhlému čenichu), pět druhů olingů, kynkažu, který dokáže obtočit chápavý ocas kolem větví, a běžně rozšířené frety kočičí a malé.

Panda velká a zvláště panda malá, které žijí v Asii, bývaly dříve rovněž řazeny k medvídkovitým šelmám. Podle nových poznatků je však zoologové přiřazují k šelmám medvědovitým. Pandy jsou obyvateli horských lesů.

Příloha č. 5

Tabulka analýzy textu teoreticky odborného stylu z oboru společenských věd: Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich rozvitost/nerozvitost v jednotlivých pozicích

Přívlastkové konstrukce	Antepozice						Postpozice					
	pozice kontaktní			pozice distantní			pozice kontaktní			pozice distantní		
	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem
Adjektivní konstrukce	konstrukce zakončené na -cí	konstrukce volná	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	konstrukce zakončené na -(v)ší	konstrukce těsná	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
	konstrukce zakončené na -lý	konstrukce zakončené na -(v)ší	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -ný, -tý	konstrukce zakončené na -lý	4	0	4	0	0	3	3	0	3	3
	konstrukce zakončené na -telný	konstrukce zakončené na -telný	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Infinitivní konstrukce	Infinitivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Substantivní konstrukce	Substantivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Celkem		4	0	4	0	0	4	0	0	4	0	4

Příloha č. 6

Tabulka analýzy textu teoreticky odborného stylu z oboru přírodních věd. Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich rozvitost/nerozvitost v jednotlivých pozicích

Přívlastkové konstrukce	Antepozice						Postpozice						
	pozice kontaktní			pozice distantní			pozice kontaktní			pozice distantní			
	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	
Adjektivní konstrukce	konstrukce zakončené na -cí	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	4
	konstrukce volná	1	2	3	0	0	0	0	0	1	1	0	0
	konstrukce zakončené na -(v)ší	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -lý	3	1	4	2	1	3	0	2	2	0	0	0
	konstrukce zakončené na -ný, -tý	1	3	4	0	1	1	0	10	10	0	7	7
	konstrukce zakončené na -telný	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Infinitivní konstrukce		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Substantivní konstrukce		0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1
Celkem		5	6	11	2	2	4	1	14	15	0	12	12

Příloha č. 7

Tabulka analýzy textu popularizačního stylu z oboru společenských věd: Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich rozvitost/nerozvitost v jednotlivých pozicích

Přívlastkové konstrukce	Antepozice						Postpozice					
	pozice kontaktní			pozice distantní			pozice kontaktní			pozice distantní		
	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem
Adjektivní konstrukce	konstrukce zakončené na -cí	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	konstrukce volná											
	konstrukce zakončené na -těšná	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -(v)ší	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -lý	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -ný, -tý	3	0	3	1	0	1	0	0	5	0	0
Infinitivní konstrukce	konstrukce zakončené na -telný	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -telný	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0
Substantivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
Celkem	8	0	8	1	0	1	0	8	8	0	6	6

Příloha č. 8

Tabulka analýzy textu popularizačního stylu z oboru přírodních věd: Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich rozvitost/nerozvitost v jednotlivých pozicích

Přívlastkové konstrukce	Antepozice						Postpozice					
	pozice kontaktní			pozice distantní			pozice kontaktní			pozice distantní		
	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem	nerozvité	rozvité	celkem
Adjektivní konstrukce	konstrukce zakončené na -cí	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce volná	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -(v)ší	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -lý	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -ný, -tý	0	2	2	1	0	1	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -telný	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Infinitivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Substantivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	3	3	6	1	0	1	0	0	1	0	0	0

Příloha č. 9

Souhrnná tabulka analýzy všech čtyř textů: Postavení přívlastkových konstrukcí a jejich rozvítenost/nerozvítenost v jednotlivých pozicích

Přívlastkové konstrukce	Antepozice						Postpozice							
	pozice kontaktní			pozice distantní			pozice kontaktní			pozice distantní				
	nerozvítené	rozvítené	celkem	nerozvítené	rozvítené	celkem	nerozvítené	rozvítené	celkem	nerozvítené	rozvítené	celkem		
Adjektivní konstrukce	konstrukce zakončené na -cí	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	7	7
	konstrukce zakončené na -(v)ší	6	3	9	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -lý	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -ný, -tý	4	1	5	2	1	3	0	2	2	0	0	0	0
	konstrukce zakončené na -telný	8	5	13	2	1	3	0	18	18	0	10	10	10
	konstrukce zakončené na -volná	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Infinitivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	
Substantivní konstrukce	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	5	5	
Celkem	20	9	29	4	2	6	1	27	28	0	22	22	22	